

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Dispvationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

Disp. LIV. De ente rationis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94179](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94179)

tionones prædicamentales, quæ vero minime, sed ad alias reducuntur.

SECTIO II.

Quæ sint subiecta, species, aut proprietates habitus.

*Inanimata
habitu ca-
rent.*

DE subiecto huius prædicamenti D. Thomas citato opus significat: esse solum hominem, nam res inanimata non vestiuntur, alia vero animalia natura vestiunt pilis, plumis, &c. quæ vestimenta non pertinent ad hoc prædicamentum, quia sunt (ait D. Thomas) partes integrantes suorum animalium. homo autem solus, cum nudus nascatur rationem accepit, quæ tibi vestimenta parare posset, & ita hoc prædicamentum videtur solis hominibus convenire.

II.

Addit vero idem D. Thom. denominationem huius prædicamenti extendi ad quædam alia animalia, quatenus industria hominis vestibus ornatur, aut armatur, ut simia, vel equus. Adde: e vero ulterius possumus eadem industria extendi hanc denominationem ad res inanimatas, saltem quatenus sunt imagines animatarum, & præsertim hominum: quomodo vestimus imagines. Imo interdum res alias, ut domos, palatia, &c. ornamus aulis, seu tapetis, quæ sine dubio præbent denominationem pertinentem ad hoc prædicamentum.

*Hominum
industria
inanimata
&
inanimata
habitu in-
duntur.*

III.

Denique addit ad hoc prædicamentum pertinere omnem denominationem convenientem ab una substantia, quæ solum per modum ornamentum alteri coniungitur, etiam si proprie vestis non sit, secundum communem usum huius vocis. Hoc patet ex dictis supra in divisione generum prædicamentorum, ubi ostendimus has denominationes, deaurati, dealbati, &c. ad hoc prædicamentum pertinere, quia sunt accidentales, & ad nullum aliud spectant, & alioqui habent faciem convenientiam cum denominatione quam vestimentum tribuit. Atque ita tandem fit ut subiectum huius prædicamenti possit esse quodlibet corpus, præsertim maximum, nam simplicia non sunt ita apta ad has denominationes, quæ sunt terra prouertitur herbis aut floribus, hanc denominationem participare videatur.

*Deaurati,
dealbati,
& huius-
modi deno-
minationes
ad hoc præ-
dicamentum
spectant.*

De speciebus habitus.

IV.

EX hac vero subiecti explicatione facile colligi potest varietas specierum sub hoc prædicamentali genere contentarum. Possimus autem maioris claritatis gratia ipsum summum genus non appellare nomine habitus aut vestimenti, sed ornatus, & illud distinguere in proprium vestimentum, & in ornamentum commune rebus inanimatis, ut tales sunt. Et rursum vestimenta hominum diuidi possunt, vel iuxta diuersas partes organicas, quomodo distingui mus pileum à calceo, &c. vel iuxta diuersos fines, quomodo distingui possunt vestimenta propria ab armis, quæ D. Thomas supra ad hoc prædicamentum reuocat, & maxime videtur habere verum de armis defensiuis, nam illa, quæ ad offendendum sunt, non coniunguntur homini per modum formæ, sed per modum instrumenti: vnde, ut sic non tribuunt peculiarem denominationem prædicamentalem. Deinde ornamenta aliarum rerum possunt multis modis variari, nam quædam sunt pendentia tantum, seu extrinsecus adiacentia, alia sunt intimiori modo coniuncta, ut aurem in argento deaurato, & inter hæc facile potest alia distinctio & varietas multiplex excogitari.

Proprietates habitus.

V.

Vltimo quod spectat ad proprietates huius prædicamenti, nihil fere dicere necesse est. Nam cum

forma huius prædicamenti sit substantia quædam, ut in se est talis res, eadem habet proprietates quas substantia corporea, ut variis accidentibus subest, a men ut forma est extrinseca, fere nullus habet proprietates peculiare. Aliqua vero accidentia videntur peculiariter pertinere ad eam constitutendam sub tali ratione, præsertim color, & figura, nam hæc duo, sicut ad pulchritudinem multum conferunt, ita etiam ad rationem ornamenti. Addunt D. Tho. & Albertus locis supra citatis, esse proprietatem huius prædicamenti recipere, magis & minus, sed non est intelligendum de susceptione magis & minus per propriam intentionem: sic enim, cum habitus sit substantia quædam, non magis potest suscipere magis & minus quam ipsa substantia, sicut ob eandem rationem non habet contrarium. Sed dicitur suscipere magis & minus secundum additionem quandam, non tantum extensiuam ex parte subiecti, quod commune est aliis accidentibus, sed per multiplicationem vestium & circa eandem partem. Quomodo dicitur magis vestitus, qui duas tunicas habet, quam qui vnâ tantum.

Vnde etiam est peculiare huic prædicamento, ut vna forma eius possit alteri supponi, vel qualiter accedens ex voluntate homini, ut quando sunt vestes eiusdem rationis, vel per se ex institutione talis habitus, ut toga superponitur aliis vestibus quamuis denominatione semper referatur immediate ad ipsum hominem, homo est enim, qui togatus denominatur, & quamuis contingeret eum e interioribus vestibus, & solam haberet togam, ita denominaretur. Est etiam quodammodo proprium huius prædicamenti, ut formæ eius distinguantur secundum partes organicas hominis, & tamen simpliciter denominationem hominem: quamuis enim calceus, aut pileus, tantum sint in pedibus, vel capite, simpliciter dicitur homo pileatus, vel calceatus, & recte sequitur vnum ex alio, nam quando forma non est nata conuenire toti nisi ratione alicuius partis, tunc existens in sola illa parte denominat totum, sicut dicitur homo crispus propter solos capillos. Sicigitur, quia calceus est extrinseca forma solius pedis in illo existens, denominat totum, & sic de aliis. Et ob contrariam rationem quando denominatio ex se est communis toti, non sumitur simpliciter ab huiusmodi formis, & ideo non dicitur homo simpliciter vestitus, etiam si habeat calceos, aut pileum, &c. Et hæc tenet de nouem generibus accidentis.

DISPUTATIO LIV.

De entibus rationis.

Quamquam in prima disputatione huius operis dixerimus, ens rationis non potest comprehendi sub proprio & directo obiecto metaphysico, ideoque ab ipso obiecto metaphysico ab hac tractatione exclusum fuisse in libro 6. sue metaphysicæ, nihilominus ad complementum huius doctrinæ, & ad metaphysicum minus pertinere existimo, ea, quæ communia & generalia sunt entibus rationis tradere. Est enim eorum cognitio & scientia ad humanas doctrinæ necessaria: vix enim sine illis loquimur, vel in metaphysica ipsa, vel etiam in philosophia, nedum in logica: & (quod magis est) etiam in theologia. Nec vero potest hoc munus ad alium quam ad metaphysicum spectare. Nam imprimis, cum entia rationis non sint vera entia, sed quasi vna bræ entium, non sunt per se intelligibilia, sed per aliquam analogiam & coniunctionem ad vera entia, & ideo nec etiam sunt per se scibilia, nec datur scientia, quæ per se primo proprie illa solum cognoscenda sit instituta. Quod enim hoc aliqui tribuunt

Dialecticæ, error Dialecticus est: nam finis illius scientiæ non est nisi dirigere & ad artem reuocare rationales hominis operationes, quæ non sunt entia rationis, de quibus nunc agimus, sed entia realia. Itaque nullus artifex, nulla ve scientia per se primo intendit entium rationis cognitionem, sed hæc tradi debet quatenus cum cognitione alicuius entis realis coniuncta est: quomodo Physicus agit de priuatione, quæ coniuncta est cum materia ad formam, & agit de vacuo per comparationem ad locum, & sic de aliis.

Hoc igitur modo Metaphysicæ proprium est agere de ente rationis ut sic, & de communi ratione, proprietatibus, & diuisionibus eius, quia hæc rationes suo modo sunt quasi transcendentales, & intelligi non possunt nisi per comparationem ad veras & reales rationes entium, vel transcendentales, vel ita communes, ut sint proprie Metaphysicæ, nam quod fictum est, vel apparens, per comparationem ad id quod vere est, intelligi debet. Quare licet aliæ facultates, ut Physica, vel Dialectica, aliquando attingant aliqua entia rationis quæ cum suis obiectis coniuncta sunt, ut iam exemplis ostendimus, tamen non possunt ex propriis rationes quasi essentielles eorum exponere. Hoc ergo ad Metaphysicum quali ex obliquo & concomitanterspectat, ut Alexander, D. Thom. & alii. 6. Metaph. notant, & Aristotelem ita exponunt, ut supra aduertimus: & ideo nec ipse Aristoteles in sua Metaphysica omnino prætermisit, ut patet ex lib. 4. cap. 1. & 2. & lib. 7. cap. vltim. Hoc itaque in præsentis disputatione præstandum à nobis est: in qua prius qualemcuque naturam & causas huius entis declarabimus, deinde adiuncta diuisione varia genera horum entium indicabimus ea omnia in particulari attingendo, quæ ad hanc doctrinam pertinere videbuntur.

SECTIO I.

An sit ens rationis, & quam essentiam habere possit.

Non desunt etiam in hac re sententiæ extreme contrariæ, saltem in vocibus, nam si auctores earum præsius examinentur, fortasse solum de vocibus contendunt.

Prima sententia negans entia rationis

- I. Vidam ergo simpliciter negant dari entia rationis, sed omnia, quæ de his dicuntur, posse optime de rebus ipsis intelligi, & in eis saluari. Hanc sententiam ita conatur defendere, disputandi potius quam asserendi gratia, Mairon. in quodlib. quæstione 7. & quidam Bernardinus Mirandulanus in expositione prædicament. illam defendit. Fundamentum esse potest, quia aut ens rationis dicitur, quia est in ratione subiectiue, vel quia est factum à ratione: & hoc non, quia in esse, & fieri, sunt proprietates entium realium: vnde constat actus & species, quæ fiunt à ratione, eiq; insunt, entia esse realia: vel dicitur esse ens rationis, quia est fictum à ratione, & contradictione inuoluit dicere tale ens esse, quia quod solum fingitur, non est. Vel saltem (quod ad rem magis spectat) sequitur talia entia rationis minime esse necessaria, neque ad doctrinas, neque ad res veras concipiendas: nam fictiones intellectus ad hos fines necessaria non sunt.

Alia sententia tribuens entibus rationis veram entis rationem.

- II. Altera sententia extreme contraria est, non solum dari entia rationis, verum etiam vnica significatione, atque etiam conceptione contineri sub com-

muni appellatione entis, quanquam secundum analogam conuenientiam. Imo non desunt, qui inter nonnulla entia rationis, & aliqua realia ponant vniuocam conuenientiam, ut inter relationes, quorum sententiam superius referuimus. Nec etiam desunt qui entibus rationis attribuant entitatem independentem ab actuali cognitione intellectus, quorum opinio attingit quæstionem de modo quo confurgunt, vel suo modo causantur entia rationis, & ideo melius eam tractabimus se& sequenti. Fundamentum ergo huius sententiæ esse potest, quia entia rationis absolute dicuntur esse, ut cæcitas, & similia: ergo conueniunt aliquo modo in ratione entis cum entibus realibus. Item, quia proprietates entis conueniunt entibus rationis, nam ens rationis vnum est, vel plura, & est intelligibile, &c.

Vera sententia.

Dicendum vero est, dari aliqua entia rationis quæ neque sunt vera entia realia, quia non sunt capacia veræ & realis existentie, neque etiam habent veram aliquam similitudinem cum entibus realibus, ratione cuius habeant cum illis communem conceptum entis. Prior pars huius assertionis communis est, ut patet ex communi vsu & modo loquendi, tam in Theologia quam in Philosophia. Patet etiam ex distinctione superius tractata de relatione reali, & rationis nam relatio rationis, ens rationis est. Aristoteles etiam quinto Metaphysicorum, textu 14. distinguit duplex esse, aliud quod vere est in re, & aliud quod non semper est in re, sed solum in apprehensione mentis, ut cum dicimus hominem esse cæcum, nam illud esse, non indicat aliquid quod sit in homine, sed potius adiuncto reali prædicato ab illo aliquid remouet, tamē quia intellectus per modum entis apprehendit illam carentiam visus: ideo illam esse dicit in homine, quod esse significat veritatem propositionis, non existentiam in re. Atque ita ex hoc loco colligunt entia rationis Diuus Thomas & alii expositores. Et eodem modo idem Aristoteles quarto Metaphysicorum text. secundo, negationes & priuationes numerat inter ea, quæ aliquo modo dicuntur entia. Atque hoc magis constabit ex his, quæ infra dicemus de diuisionibus entis rationis.

Non potest autem ratione confirmari hæc pars, nisi prius explicemus quale esse, aut qualem essentiam habeat hoc ens rationis, de quo loquimur. Cum autem ens rationis, ut ipsum nomen præ se fert, habitudinem dicat ad rationem, merito distingui solet multiplex ens rationis, iuxta diuersas habitudines. Est enim quoddam ens, quod effectiue sit à ratione vera tamen & reali efficientia: quomodo omnia artificiatæ possunt entia rationis appellari, quia per rationem fiunt: non est tamen in vsu hæc appellatio, quia propter solam habitudinem ad causam efficientem vel exemplarem non solet effectus ita singulariter appellari. Aliud est habitudo ad rationem ut ad subiectum inhesionis, & est magis propria denominatio, nam accidens dicitur esse eius subiecti in quo est, quia accidens est entis ens, & ita omnes perfectiones, quæ inhzrent intellectui, siue ab illo fiunt, siue aliunde proueniant, vel infundantur, dici possunt entia rationis. Sed nunc non est sermo de illis, quia illa sunt vera entia realia, contenta sub generibus accidentium hæctenus declaratis: vnde neq; illa acceptio entis rationis multum est vsitata, quia ratio valde materialiter consideratur in ea habitudine. Alio ergo modo dicitur aliquid esse in ratione per modum obiecti, nam quia cognitio fit per quandam assimilationem & quasi attractionem rei cognitæ ad cognoscentem, dicitur res cognita esse in cognoscente, non solum in hæsiue per suam imaginem, sed etiam obiectiue secundum seipsam.

Id aut.

IV.
Entia rationis dari possunt.

V.
Entis rationis nota diuisio.

V. Id autem, quod sic est obiectiue in mente, interdum habet, vel potest habere in se verum esse reale, secundum quod rationi obicitur: & hoc absolute & simpliciter non est verum ens rationis, sed reale, quia hoc esse est quod simpliciter, ac per se illi conuenit, obicitur autem rationi est illi extrinsecum & accidentale. Aliquid vero interdum obicitur seu consideratur à ratione quod non habet in se aliud reale ac positium esse præter quam obicitur intellectui seu rationi de illo cogitanti, & hoc propriissime vocatur ens rationis, qui est aliquo modo in ratione scilicet obiectiue, & nõ habet alium nobiliorem aut magis realem essendi modum, vnde possit esse appellari. Et ideo recte definitur solet, ens rationis esse illud, quod habet esse obiectiue tantum in intellectu, seu esse id, quod à ratione cogitur, vt ens, cum tamen in se entitatem non habeat. Vnde recte dixit Comment. 8. Metaphys. com. 3. ens rationis solum posse habere esse obiectiue in intellectu. Et D. Thom. opus. 42. c. 1. ait tunc effici ens rationis, quando intellectus nititur apprehendere quod non est, & ideo fingit illud aliquo modo vt ens: & idem significat 1. parte q. 16. artic. 3. ad 2. & 1. 2. quæst. 8. art. 1. ad 3. ait. Illud quod non est in verum natura accipi vt ens in ratione. Eodem modo declarant naturam entis rationis Socrinas lib. 10. Metaph. q. 5. Caiet. de ente & essen. c. 1. Durand. in 1. d. 19. q. 5. num. 6. & quæst. 6. num. 9. & d. 33. quæst. 1. num. 10. quamuis hic addat, totum esse entis rationis esse denominationem extrinsecam ab actu rationis, quod æquiuocum est & habet difficultatem tractandam sectione sequenti.

VII. Ex hac ergo declaratione vocis, quæ etiam est definitio rei significata, quantum hic esse potest, manifeste colligi videtur dari aliqd quod illo titulo possit ens rationis dici. Nam multa cogitantur ab intellectu nostro, quæ in se non habent reale esse, et si cogitentur ad modum entium, vt patet in exemplis ad ductis de exicitate, relatione rationis, &c. Item multa cogitantur, quæ sunt impossibilia, & modo possibile entium finguntur, vt chymara, quæ non habent aliud esse quam cogitari. Item hoc ipsum, quod agimus disputando de ente rationis, non fit sine aliqua cogitatione eius, & per reflexionem etiam concipimus nos disputare de quodã genere entis, quod in se vera non est. Nemo ergo nisi propriam vocem ignoret, negare potest dari aliquid huiusmodi sola cogitatione fictum, nisi forte in æquiuoco labore in vsu illius verbi dari, aut esse. Cum enim dicimus dari, aut esse entia rationis, non intelligimus dari aut esse à parte rei secundum veram existentiam, aliàs reputantiam in terminis inuolueremus: vnde si hoc solum negare intendunt, qui negant dari entia rationis, nobis non contradicunt, non tamen vtuntur illis verbis iuxta subiectam materiam, dicuntur enim dari aut esse huiusmodi entia non simpliciter, sed secundum quid, iuxta capacitatem eorum, scilicet tantum obiectiue in intellectu, & sic est res clara. Modum autem huius existentie magis declarabimus in sect. sequenti.

VIII. Cur entia rationis excogitata sint.

Secundo colligitur ex dictis, quæ sit radix vel occasio fingendi, aut excogitandi huiusmodi entia rationis. Triplex enim assignari potest. Prima est cognitio quam intellectus noster consequi conatur de ipsis etiam negationibus, & priuationibus, quæ nihil sunt. Cum enim obiectum adæquatam intellectus sit ens, nihil potest concipere, nisi ad modum entis, & ideo dum priuationes aut negationes concipere conatur, eas concipit ad modum entium, & ita format entia rationis. Hanc rationem tangit D. Thom. citatis locis, quæ non viderur habere locum in relationibus rationis, & ideo addenda est secunda causa proueniens ex imperfectione nostri intellectus: cum

enim aliquando non possit cognoscere res prout in se sunt, eas concipit per comparationem vnus ad aliam, & ita format relationes rationis, vbi veræ relationes non sunt. Sicut enim, quia non potest vnico conceptu distincte cognoscere totam perfectionem vnus rei simplicis, eam partitur diuersis conceptibus, & sic format distinctionem rationis, ita dum inter se comparat ea, quæ in re ipsa relata non sunt, relationem rationis format. Indiget autem sepe ea comparatione, quia non potest concipere rem prout in se est: vel certe, quia modo sibi accommodato vult explicare, id quod est in re sine tali modo, vt prædicat idem de seipso, dicens esse idem sibi. Atque hi duo modi fundantur aliquo modo in rebus, vel ordinantur ad cognoscendum aliquid, quod vere de rebus ipsis dici potest. Est tamen tertia causa proueniens ex quadam fecunditate intellectus, qui potest ex veris entibus ficta conficere, coniungendo partes quæ in re componi non possunt, quomodo fingit chymaram, aut quid simile, & ita format illa entia rationis, quæ vocantur impossibilia, & ab aliquibus dicitur entia prohibita. In his autem conceptionibus nõ fallitur intellectus, quia non affirmat ita esse in re, sicut ea concipit conceptu simplici, in quo non est fallitas. Et ita satis responsum est argumentis primæ sententiæ.

Quid commune sit entibus rationis cum realibus.

Tertio facile est ex dictis contra posteriorem sententiam ostendere, ens rationis quamuis aliquo modo participet nomen entis: & non mere æquiuocè & casu (vt aiunt) sed per aliquam analogiam, & proportionalitatem ad verum ens, non tamen posse participare, aut conuenire cum entibus realibus in conceptu eius. Prior pars constat ex Aristot. 4. Metaphysic. in principio vbi analogiam entis declarat etiam in ordine ad priuationes & negationes, libro 5. cap. 7. in diuisione entis similiter numerat entia rationis: in illo autem libro non distinguit nomina mere æquiuoca. Præterea, quia vt ex dictis constat, ens rationis non est appellatum ens nisi quia ad modum entis fingitur & cogitur, vt in relationibus rationis manifeste constat: sicut etiam distinctio rationis appellatur distinctio propter aliquam proportionalitatem ad veram distinctionem rei, vel quia aliquo modo fundatur in distinctione conceptuum, quam intellectus facit. Denique, quod secundum nullam habitudinem vel proportionem comparari potest ad verum ens, non potest ens rationis appellari, neq; appellationem entis villo modo participare: ergo non dicitur ens de ente rationis nisi per aliquam analogiam, saltem proportionalitatis, aut aliquam habitudinem, scilicet, quia aliquo modo fundatur in ente, vel illud refert.

Communis autem conceptus nullo modo habet hic locum, quia huiusmodi conceptus requirit, vt forma significata per nomen vere & extrinsece participet ab inferioribus: esse autem, à quo ens distinctum est, non potest intrinsece participari ab entibus rationis, quia esse obiectiue tantum in ratione, non est esse, sed est cogitari aut fingi. Vnde communis descriptio, qualis dari potest de communi conceptu entis, scilicet, id, quod habet esse, reuera non conuenit entibus rationis, & ideo nec dici possunt habere essentiam, quia essentia simpliciter dicta, dicit habitudinem ad esse, seu capacitatem eius: ens autem rationis tale est, vt ei repugnet esse. Ex quo etiam nascitur differentia inter accidens & ens rationis: nam accidens, absolute & sine addito potest dici ens, quia licet sit analogice ens, tamen est proprie & intrinsece ens: ens autem rationis non potest absolute dici ens, sed cum aliquo addito, quod declarat non esse verum ens, sed per modum entis cogitatum.

tatum. Et confirmatur, quia plus distat in ratione entis ens rationis ab ente reali, quam homo pictus a vero, nam hic saltem intercedit realis similitudo in aliquo accidente, quae inter ens reale & rationis nulla esse potest. Dices, Simili argumento probaretur non posse hic interuenire analogiam proportionalitatis, quia ens rationis neque proportionem habere potest cum ente reali. Respondetur, quamuis ens rationis ut sit in se non habeat proportionem aut fundamentum proportionis, quia in se nihil est, cogitatur tamen ad modum habentis proportionem vel habitudinem, & hoc satis est ad fundandam aliquam analogiam, quam docuit Diuus Thomas q. 2. de veritat. a. 11. ad quintum.

SECTIO II.

Verum ens rationis habeat causam, & quenam illa sit.

I. Entis ratio nis nulla causa finalis.

Haec quaestio solum potest intelligi de causa efficiente, nam ens rationis ex se nullam proprie habet finalem causam, quia non est aliquid per se intentum a natura, vel ab aliquo agente. Quod si ex parte hominis excogitantis aut fingentis entia rationis, finalis aliqua ratio reddi possit, illa magis est finalis ratio ipsius cogitationis hominis, quam ipsius obiecti facti & cogitati: & ille finis satis explicatus est in sectione praecedenti. Rursus cum ipsum ens rationis fingatur per modum cuiusdam formae, ut relationis vel aliquid simile, non est illi necessaria alia formalis causa. Ac denique, cum in nulla re sit subiectiue, sed tantum obiectiue in intellectu, ut dictum est, etiam non habet causam materialem, quamquam si res quae ab ente rationis denominatur, consideretur per modum subiecti, possit dici materia vel quasi materia illius denominationis aut formae. Et consequenter si illud sic denominatum, consideretur, ut quid compositum per rationem, possit dici habere causam formalem, scilicet, ipsum ens rationis in abstracto sumptum, ut cum homo, verbi gratia, dicitur species, illud concretum species, est quoddam ens rationis, cuius materia est homo, forma vero relatio speciei: quidem secundum varias opiniones, & pro varietate etiam entium rationis explicandum est diuersis modis, iuxta ea quae inferius dicemus.

Formalis nulla.

An aliqui materialis.

Prima sententia de causa efficiente entium rationis.

II. De causa ergo efficiente solum dicendum est. Aliqui enim hanc causam simpliciter negant de entibus rationis. Ita sentit Soncin. sexto Metaphysic. quaestio. 18. quamuis non dicat absolute non habere causam, sed non habere causam dantem eis esse, & loquitur aperte de esse existentiae, quo sensu est res clarissima, quia ostensum est ens rationis non habere esse nisi obiectiuum in intellectu. Ut tamen superius dixi, haec quaestiones accipiendae sunt iuxta subiectam materiam, & ideo suppositis quae diximus de natura entis rationis, ineptum esset inquirere causam quae per realem efficientiam illi esse tribuat, siue mediate siue immediate. Tamen cum ens rationis non semper sit eo modo quo esse potest, aliquando vero esse incipiat, eodem proportionali modo non est ineptum quaerere causam huius qualiscunque esse talis entis.

Affertio prima.

III. Sic ergo dicendum necessario est primo, dari aliquam causam efficientem a qua habet ens rationis ut suo modo sit, quamquam efficientia eius ut est realis productio ad illud non terminetur, ut ad ter-

minum effectiois, sed tantum ut ad obiectum ipsius termini producti. Probatur, quia quamuis ens rationis non habeat esse reale, habet tamen esse obiectiuum quod tamen non semper habet: ergo quod nunc illud habeat, & non antea, in aliquam causam aliquo modo, efficientem referendum est: alioqui nulla ratio sufficiens illius qualiscunque varietatis reddi posset. Item illud esse obiectiuum, quamuis in ipso ente rationis nihil sit, tamen necessario supponit aliquid esse reale in quo fundetur, vel a cuius denominatione seu habitudine illud esse obiectiuum quasi resultet: illa ergo causa quae efficit tale esse reale, est causa entis rationis. Et hinc facile patet posterior pars conclusionis, nam talis causa per realem efficientem aliquid operatur, ut, verbi gratia, talem cogitationem vel fictionem, quae in ipso intellectu quippiam reale est, tota vero illa efficientia, ut ad terminum realis productionis terminatur ad formam conceptum ipsius mentis, & ibi sistit: inde tamen fit, ut illemer conceptus formalis terminetur aliquo modo ut ad obiectum, ad ipsum ens rationis quod cogitatur, aut fingitur. Atque ita tandem ipsum ens rationis habet esse obiectiuum in intellectu.

rationis datur & quomodo illud attingat.

Affertio secunda.

IV. Deo secundo. Intellectus est causa efficiens entium rationis: efficit autem illa, efficiendo solum aliquam cogitationem, vel conceptum suum, ratione cuius dicitur ens rationis habere esse obiectiuum in intellectu. Haec satis constat ex praecedenti, & ex ipsa appellatione entis rationis prout superius explicata est, quia si ens rationis habet esse tantum obiectiuum in intellectu, ergo illud habet medio aliquo actu intellectus, cui obicitur: ergo per efficientiam illius actus habet illud esse: illa ergo appellatur efficiens ipsius entis rationis lato modo & iuxta materię capacitatem, ut saepe diximus. Contra hanc assertionem referri posset opinio, asserens omnem extrinsecam denominationem esse ens rationis, etiam ante omnem intellectus considerationem, de qua statim dicam.

IV. Intellectus est causa efficiens entis rationis.

Varia dubitationes circa assertionem posuam.

V. Circa hanc enim assertionem occurrunt multa inquirenda & explicanda. Primum est, quae sit illa actio vel cogitatio intellectus, per cuius efficientiam dicitur ens rationis resultare & consequenter an per quolibet actum mentis resultet in obiecto aliquid ens rationis, vel solum per certos ac determinatos actus & quin illi sint. Deinde, an conficere hoc modo entia rationis sit proprium intellectus vel conueniat etiam voluntati, aut etiam sensibus, & in vniuersum potentis habentibus propria obiecta. Denique, an hoc intelligendum tantum sit de intellectu humano, vel etiam per diuinum, aut Angelicum resultent entia rationis.

Opinio asserens consistere ens rationis in extrinseca denominatione.

VI. Est ergo quorundam opinio, entia rationis nihil aliud esse, quam denominationem extrinsecam, qua res cognita denominatur ab actu intellectus secundum aliquam proprietatem, aut conditionem conuenientem illi quatenus cognita est, quae denominatio potest esse multiplex. Prima omnium videtur esse illa, qua dicitur res esse cognita, nam haec etiam est denominatio extrinseca proueniens ab actu rationis, & non cadit in re, nisi prout est obiectiuum in mente. Deinde sunt denominationes sumptae ex variis opinionibus intellectus, ut ex prima, esse vniuersale, genus definitum, &c. ex secunda, affirmari, negari, &c.

ex tertia esse antecedens, consequens, &c. Nam quod hæc omnia sunt entia rationis, communis omnium consensus est, & patet, quia nihil reale est in rebus sic denominatis, & tamen ita concipitur & dicitur, ac si esset aliquid. Item quia illæ denominationes æque tribuuntur non entibus, nam etiam privatio cognoscitur, affirmatur, negatur, &c. Quod vero hæc denominationes præcisè sumantur ab actu intellectus, quod res cognoscitur hoc vel illo modo probatur, quia ex eo præcisè quod intellectus cognoscit rem, dicitur res esse cognita: unde licet intelligere in ipso intellectu sit vera res illi intrinsece afflicta, tamen in obiecto, intelligi est tantum rationis denominatio, atque ita ens rationis. At vero ex quo intellectus cognoscit rem tali modo, verbi gratia ab abstracte denominatur vniuersalis, & sic de aliis. Et hæc sententia sic explicata tribuitur Durando in 1. dist. 19. q. 5. & 6. an vero ita sentiat, postea videbimus.

VII.

Prima
latio ex
præ
missis
opin
one.

Et iuxta hanc sententiam sequitur primo, entia rationis non tantum resultare suo modo in rebus cognitis per intellectum humanum vel creatum, sed etiam per intellectum diuinum, quia etiam prout illi obiectantur, denominantur cognitæ. Quo fere modo Scotus dicit creaturas ex æternitate esse productas à Deo in esse cognito, nam, ut in superioribus sæpe diximus, illud esse, in sententia Scoti, non est reale esse existentiae neque esse essentiae, nam essentia creaturæ non est cognosci, sed est id quod cognoscitur: erit ergo ens rationis. Verum est ipsum Scotum in 1. distinctione 36. quæst. vnica §. Ad secundum dico, declarare quod illud esse non est esse relationis rationis, sed aliud est esse diminutum, & absolutum, non tamen declarat an sit dicendum reale, vel rationis.

VIII.

Secunda
latio.

Secundo sequitur ex prædicta sententia, non solum per intellectum, sed etiam per volunta: em, imo & per visum, & per alios similes actus resultat entia rationis, quia etiam ex illis denominantur obiecta secundum aliquid esse, quod in eis nihil est, videlicet esse volitum, aut esse visum. Unde Scotus pari modo dicit creaturas productas à Deo in esse volito per voluntatem, ac in esse cognito per intellectum, ut constat ex 2. d. 1. q. 1. & maiori ratione per voluntatem humanam omnino extrinsece dicitur res volita & amata, & per visionem visæ: est ergo in his omnibus eadem ratio & proportio.

IX.

Tertio infertur ex dicta sententia, non solum dari entia rationis ex vi horum actuum potentiarum vitalium, sed etiam ex aliis rebus vel habitudinibus rerum posse consurgere, quia in rebus ipsis ante hos actus inveniuntur aliquæ extrinsece denominationes, quæ nihil in eis ponunt, & consequenter etiam erunt entia rationis. Huiusmodi est denominatio qua columba dicitur dextra vel sinistra animalis: item illa quæ redundat in obiectum ex potentia ut sic, ut esse visibile, vel audibile: denique omnes illæ relationes non mutua, quæ ex parte alterius extremi dicuntur esse rationis, aut denominationes extrinsece ab aliis extremis. Quin potius à paritate rationis sequitur, denominationem vestiti à veste, locati à loco, imo & agentis ab actione esse entia rationis, quia est eadem vel proportionalis ratio. Nam talis denominatio nihil ponit in re denominata, ideo enim extrinsece appellatur: ergo etiam illa ut sic erit ens rationis, quid enim magis in his obstat, quam in cæ:eris?

*Non omnis denominatio extrinseca potest dici
ens rationis.*

X.

Hæc igitur corollaria satis, ut opinor, declarant, illam sententiam non posse esse veram quantum ad hanc generalem regulam quod denominatio extrinseca ut sic, constituat ens rationis. Nam si deno-

minatio sumitur à forma reali, hoc ipso in rebus existit, & consequenter non pertinet ad entia rationis. Antecedens patet, quia illa forma habet verum esse tale sine dependentia à ratione; ergo etiam denominatio ab illa proueniens, quamuis extrinsece, realis tamen est, & non est tantum obiectiue in intellectu, aut per negationem aut fictionem eius. Dices: Hoc ipso quod est sola denominatio, non potest esse plus quam ens rationis, nam denominatio non potest esse rationis est. Respondetur. Si per denominationem quis intelligat impositionem nominis denominatiui, illud quidem est opus rationis, sed nunc non agimus de impositione nominum, hoc enim modo etiam denominatio intrinseca quantum ad impositionem nominis denominatiui, est opus rationis, sed agimus de ipsarum re:um vnionibus aut habitudinibus, in quibus talia denominatiua nomina fundantur, quæ non sunt opera rationis, sed in denominatione intrinseca est realis vnio vel identitas, aut aliquid simile: in denominatione autem extrinseca quæ ex rebus ipsis sumitur, est habitudo realis vnus rei ad aliam, ex qua prouenit ut illa res ad quam est habitudo, denominetur per modum termini alterius habitudinis. Sub habitudine autem comprehendimus tam relationem prædicamentalem, quam transcendentalem.

*Nec denominatio ab actu rationis est semper
ens rationis.*

Quod si illud principium de denominatione extrinseca sumpta ab ente reali, non est vniuersaliter verum, eque etiam applicatum ad actus intellectus, ut directe denominat obiecta cognita, potest esse verum. Quia actus intellectus tam est vera forma realis, sicut alia, & in re ipsa habet habitudinem realem & transcendentalem ad obiectum, ex qua prouenit, ut obiectum denominetur cognitum. Dices, hoc esse peculiare in denominatione sumpta ab actibus intellectus, quod possit cadere etiam in entia rationis, & ideo speciali ratione posse appellari ens rationis, sed hoc non satis est, nam inde solum infertur aliquam denominationem extrinsecam posse extendi ad entia rationis, etiam alioquin à forma reali sumatur, non vero è conuerso hanc denominationem sufficere ad constituendum ens rationis. Quocirca, ut recte notauit Scotus loco citato, hæc denominationes extrinsece possunt fundare aliquid ens, vel relationem rationis, si concipiuntur tanquam aliquid in re denominata, ipsæ tamen præcisè sumptæ non sunt proprie entia rationis. Tale autem fundamentum non est in ipsa re quæ extrinsece denominatur, sed in alia à qua denominatur: & inde fit ut id quod concipitur per modum entis in re sic denominata, sit ens rationis.

Sed dici ulterius potest hoc esse peculiare denominationibus sumptis ab actibus intellectus, ut illud esse quod conferunt, tamen sit obiectiue in intellectu, quod est proprium entis rationis, ut supra diximus: denominationes vero extrinsece sumptæ ab aliis rebus aut actibus, etsi in hoc conueniant cum denominationibus intellectus, quod nullum esse reale ponunt in rebus denominatis, in eo tamen differunt, quod non sunt obiectiue tantum in intellectu, neque pendent ab actuali operatione rationis. Sed in hac responsione duplex defectus committitur. Primus est, quia vel solum fit vis in nomine entis rationis, vel admittenda erunt alia genera entium, quæ nec reata sunt, nec rationis. Declaratur hoc, quia si ens illud quod constituitur per denominationem extrinsecam ab actu rationis, habet propriam quandam rationem entis condistinctam ab ente reali: ergo etiam ens visum, aut ens amatum vel sic, & in vniuersum ens extrinsece denominatum habebit quandam rationem entis condistinctam ab ente

ente reali: nam est eadem ratio & proportio, ut ostensum est. Si autem fiat v. s. in nomine entis rationis, quod significat, e videtur peculiaris dependentiam ab actu rationis, facili negotio multiplicare possumus similia seu proportionalia nomina, ut ens imaginationis, aut sensus aut voluntatis. &c. quæ omnia erunt condistincta ab ente reali propter dictam similitudinem rationis. Quod si non ad nomen, sed ad rem attendamus, cum in illis omnibus sit idem modus entis, conuenient in generali ratione entis rationis, non ut significat peculiarem dependentiam ab actu rationis, sed ut significat ens condistinctum ab ente reali, quod potest dici ens extrinsecè denominationis.

XIII. Secundo deficit illa euasio: quia in rigore falsum est denominationem sumptam ab actu directo intellectus habere tantum esse obiectiue in intellectu, nam proprie potius habet esse formale in intellectu quam obiectum. Vnde caueda est æquiuocatio quando agimus de esse cognito, aut alius similibus denominationibus intellectus. Potest enim vocari esse cognitum, illud esse quod cognoscitur, quodque proprie est obiectiue in intellectu, vel potest vocari esse cognitum, illud esse, quod res habere dicitur ex eo præcise quod cognoscitur, quod ex vi cognitionis directæ non est obiectiue in intellectu, sed potius est formaliter ab actu quo res cognoscitur, obiectiue autem est in cognitione reflexa, qua intellectus cognoscit se cognoscere, vel potius qua cognoscit rem esse cognitam. Et præterea, licet respectu talis cognitionis, illud esse sit obiectiue in intellectu, non tamen est tantum obiectiue, quia forma à qua est illa denominatio, non est tantum obiectiue in mente, sed in re ipsa. Sicut quando intellectus cognoscit rem esse amatam, est quidem illud esse amatum obiectiue in intellectu, non tamen hoc est totum esse illius, ut ea ratio e dicatur esse tantum obiectiue in intellectu, nam in re ipsa talis actus amoris tendit & terminatur ad talem rem: & hoc ipsum est rem illam esse amatam.

XIV. Quocirca si præcise sistamus in denominatione extrinseca proueniens à forma reali, & ab aliqua eius habitudine non ficta, sed ve a, & in re ipsa existente, non existimo pertinere ad ens rationis, sed comprehendendi sub latitudine entis realis, saltem ex parte formæ denominantis. Vnde si intellectus nihil aliud cognoscit quam talem formam. v. g. visionem habere intrinsecam habitudinem ad tale obiectum & ad illud terminari, & inde tale obiectum extrinsece denominari visum nullum ens rationis concipit, nã omnia illa reuera ita sunt in re, sicut cognoscuntur scilicet res denominata a forma denominans, & illa qualiscumque vniõ complens denominationem, quæ potius est realis habitudo. Et quoad hoc eadem est ratio de denominatione sumpta ex actu intellectus ut directe cognoscentis rem: aquo res dicitur cognita sine vlla fictione rationis per solam realem existentiam actus cognoscedi cum reali habitudine ad rem quæ denominatur cognita. Quæ omnia magis ex sequentibus constabunt.

Prima assertio ad resolutionem questionis.

XV. Dicendum est ergo: ens rationis proprie fieri per illum actum intellectus, quo per modum entis concipitur id quod in re non habet entitatem. Hæc assertio sumitur ex dictis in sectione prima, & ex omnibus locis Dni Thomæ quæ ibi citauimus, & ex causis seu occasionibus quas ibi numerauimus, in nobis sunt ad configenda hæc entia rationis. Secundo probatur ex dictis contra præcedentem sententiam, quia si sola denominatio extrinseca non sufficit nullus alius super est modus explicandi hæc causalitatem entium rationis. Tertio declaratur ex re ipsa, & quasi inductio e quadam, nam cæcitas, verbi

Tom. II. Metaphys.

gratia (& idem est de simplici negatione) dupliciter concipi potest: primo negatiue: tantum concipiendõ in tali organo non esse potentiam visivam: & tunc nullum infurgit ens rationis, quia nihil concipitur per modum entis, sed solum per modum non entis: inde vero fit ve ad formandum conceptum simplicem ipsius cæcitaris intellectus concipiat illam ve affectionem animalis seu organi, sicut etiam apprehendit tenebras ut dispositionem quandam aeris: tunc ergo concipit aliquid per modum entis: cumq; non concipiat ens reale, tunc proprie format tale ens rationis. Simile quid considerare licet in entibus rationis, quæ in extrinsecis denominationibus fundamentum habent, ut est reatio visus, cognitio. &c. nam etiam hæc denominationes possunt esse duplices, scilicet aut tantum denominationes extrinseca, & sic dum intellectus directe cognoscit rem esse viuam, quatenus visio existens in oculo ad eam terminatur, per hanc cognitionem nullum ens rationis format aut cognoscit. Alio modo sunt hæc denominationes respectiue, quia intellectus nosse non satis concipit aliquid ut terminum relationis alterius ad ipsum, quin statim concipiat illud per modum correlatiui. & tunc concipitur aliquid per modum entis respectiui in re sic denominata, & quia illud nõ est ens reale nec relatio realis, fit consequenter ut sit ens ratio nis. Atque hoc modo declarauimus rem hanc supra disp. 6. sect. 6. & 7. & quæ ibi diximus de fabricatione vniuersalis ut sic applicari possunt ad cæteras relationes rationis. Vbi etiam assignauimus modum conciliandi varias opiniones & dicta doctorum de huiusmodi entibus rationis, & de cognitione per quam fiunt, & iuxta ibi dicta possent etiam explicari prima opinio supra tractata. Atque ex dicendis infra in particulari de singulis entibus rationis hæc assertio magis constabit.

Secunda assertio.

XVI. Deo secundo: Actus intellectus, quo ens rationis con surgit, est aliquo modo comparatiuus, vel reflexi uis, præsertim quando ens rationis fundatur in actu intellectus. Probat: & declaratur, quia ille actus quo ens rationis suo modo fabricatur & con surgit, natura sua supponit alium conceptum realis entis ad cuius proportionem seu imitationem concipitur seu formatur ens rationis, ve in priuatione verbi gratia, in tenebris, supponitur aliqua cognitio lucis, ut remotio vel negatio eius concipiat per modum oppositæ affectionis. Similiter ut cognoscatur paries visus supponitur cognitio alicuius visionis terminata ad ipsum, & tunc concipitur in ipso pariete quasi passio quædam in eo proueniens ex visione quæ circa illum fit. Sic ergo late loquendo dici potest fabricatio entis rationis fieri per reflexam cognitionem, extendo nomen reflexionis ad cognitionem omnem supponentem aliam, & quasi fundatam in illa, quæ generatim loquendo proprius comparationis, quam reflexionis nomine significatur. Proprie vero reperitur hæc reflexio in respectibus rationis, quos Dialectici vocant secundas intentiones, nam in eis præcedit directa operatio intellectus & deinde super additur alius actus, quo in subiecto cognito consideratur aliqua conditio per modum alicuius entis in eo existentis, cum reuera nihil in re ipsa sit sed sola denominatio extrinseca. Ut verbi gratia, prius intellectus concipit, Petrum esse album quæ est directa operatio, per quam intellectus nullum ens rationis fabricatur aut cognoscit, sed solum id quod est in re, quamuis modus ille quo cognoscitur talem rem, scilicet intellectualiter componendo, vnum subdicendo & aliud prædicando, non sit in re: ille autem modus ex vi illius actus non tribuitur rei cognita, nec cognoscitur ut aliquid existens in illa, & ideo nondum pertinet ille actus ad causalitatem

Qualis sit actus intellectus quo fabricatur ens ratio nis.

entis rationis, nisi remote & fundamētaliter. Postea vero reflectitur intellectus, & considerat ordinem illorum extremorum ut obiciuntur compositioni rationis, & intelligit vnum comparari ad aliud per modum subiecti, aliud vero per modum prædicati, & ita concipit ea per modum mutui respectus, quāuis reuera in eis talis respectus non sit. Atque ad hūc modum fiunt omnes similes secundz intentiones per conceptus reflexos supra priores denominationes prouenientes ex conceptibus directis, quæ, ut diximus, non pertinent ad propriam rationem entis rationis seu ficti, de quo nunc tractamus. Solum oportet aduertere (quod supra etiam notauimus tractando de vniuersalibus) hanc reflexionem posse esse multiplicem, nam postquam intellectus apprehendit per modum entis id quod vere non est ens, potest iterum reflecti, & considerare qualis relatio sit illa quam finxit, & quem terminum habeat, & similia. Non est ergo necessaria omnis ista reflexio ut intelligatur fabricatum eas rationis, sed quam primū concipitur per modum entis quod vere non est ens, iam intelligitur fabricatum ens rationis. Atque hæc videntur satis de prima interrogatione, & de omnibus, quæ in illa inuoluuntur.

*Per solum actum intellectus, consurgere proprie
entis rationis.*

XVII.

Hinc etiam facile est secundum interrogationem expedire. Dicendum est enim neque in sensibus neque in voluntate aut appetitu formari aut esse aliquo modo propria entia rationis, quia neque sensus neque potentia appetitiua habent hanc vim formandi aut concipiendi per modum entis id quod vere non est ens. Sensus enim non est reflexiuus, neque inquisitiuus quidditatis rei sicut intellectus, ut ea de causa concipiat per modum entis ea quæ entia non sunt. Maxime cum ens ut ens non sit adæquatum obiectum sensus, sicut intellectus. Et quoad hoc eadem est ratio de voluntate, quæ non tendit in ens ut ens, sed ut bonum. Et quamuis interdum voluntas humana tendat in id quod in re non est bonum si bonum esset, tamen ipsa non fingit tale bonum, sed supponit apprehensum & representatum per intellectum: vnde etiam si illud computetur inter entia rationis non est a voluntate fabricatum, sed ab intellectu. Quamquam autem voluntas, sicut & sensus, denominat suum obiectum, amatum, & desideratum denominatione reali extrinseca per habitudinem sui actus ad tale obiectum, tamen ipsa voluntas non ulterius reflectitur vel inquirat quid sit in tali obiecto esse amatum vel desideratum, nec in eo fingit relationem rationis, sed hoc spectat ad intellectum. Et quamuis voluntas possit in suo ordine reflecti in suum actum, amando amorem vel desiderium, & possit etiam reflecti in obiectum ut denominatum ab actu eiusdem vel similis voluntatis, scilicet amando obiectum, eo quod ab alio sit amatum, tamen per hanc reflexionem non fingit aliquid per modum entis aut boni, quod in se bonum non sit, sed in vnumquodque tendit sicut in se est, vel sicut ab intellectu proponitur. Et ob eandem causam quamuis voluntas possit tendere in obiectum vniuersale, ipsa tamen non fabricatur ipsum vniuersale sed supponit fabricatum ab intellectu. Et idem est de omnibus obiectis in quæ tendit voluntas propter extrinsecas denominationes vel habitudines, quæ si per modum rationis concipiuntur, reuera amant aliquem actum quia præceptus est: nam esse præceptum denominatio est extrinseca, qui si apprehendatur ut aliquid existens in ipsa re præcepta erit ens rationis: tamen id non fit per voluntatem, sed per intellectum. Ex his ergo factis constat neque per voluntatem, neque per sensus fieri entia rationis.

*Sensus non
efficit entia
rationis.*

*Appetitus
non format
entia ratio-
nis.*

Ab hac tamen generali regula excipi potest imago. XVIII. *imaginatio*
ginatio humana, quæ interdum fingit quædam entia quæ reuera nusquam sunt, vel etiam esse non possunt componendo illa ex his entibus quæ sub sensum cadunt, ut cum fingit montem aureum, qui non est, licet sit possibilis: eodem tamen modo fingere potest rem impossibilem, ut chymæram. Nam hoc ipso, quod habet vim componendi species simplices, per eas formando idolum, constans ex rebus representatis per simplicia phantasmata, sicut potest componere ea quæ non inuoluunt repugnantiam, etiam si de facto non ita inueniantur composita, ita etiam potest fingere compositionem inter ea quæ coherere repugnat. Vnde etiam dialectici dicunt ens imaginabile latius ampliari, quam ens possibile. Atque ita sane dicendum est ea entia rationis, quæ sunt mere impossibilia, & non habent aliud fundamentum in re, præter vim potentiz componentis quæ in re componi non possunt, etiam posse fingi per imaginationem, tamen quia imaginatio humana in hoc participat aliquo modo vim rationis, & fortasse nunquam id facit nisi cooperante ratione, ideo hæc omnia dicuntur entia rationis, & simpliciter loquendo etiam hoc munus rationi tribuitur.

*Formæ diuini intellectus entia
rationis.*

Vltimo colligitur ex dictis responso ad vltimam *XIX. Argumentum*
interrogationem de intellectu diuino, an periculum etiam formentur entia rationis. Multis enim videtur non esse denegandum diuino intellectui, quia dicit perfectionem in intellectu nostro, & nullam necessario inuoluit imperfectionem. Nam intelligere omne intelligibile, perfectionis est, hæc autem entia rationis sunt aliquo modo intelligibilia, ergo ad diuinam perfectionem pertinet illa etiam intelligere. Rursus ad perfectionem intelligentis pertinet, ut vnumquodque cognoscat sicut est, seu quale est, sed hæc entia rationis talia sunt, ut in se non sint vera entia, cogitari tamen possint per modum entium: ergo ad perfectionem intellectus diuini pertinet ita illa comprehendere: nulla igitur imperfectio erit in diuino intellectu, quod hæc cognoscat per modum entium, cum entia non sint, sed est imperfectio ipsius obiecti, quod talem habet modum entitatis. Et confirmatur, quia necessitas fabricandi hæc entia rationis non prouenit semper ex imperfectione intelligentis, sed ex natura & intrinseca necessitate ipsarum rerum cognoscendarum. Hoc patet in primis in negationibus & priuationibus, ideo enim cognoscuntur per modum entium, quia nihil est per se intelligibile nisi ens, & ideo illa quatenus non entia sunt, non habent intelligibilitatem, ideoque ut intelligi possint, oportet ut per modum entium concipiantur: hæc autem ratio communis est omni intellectui, & non fundatur in imperfectione intelligentis sed in ipsa natura obiecti intelligibilis. Nam sicut ens est obiectum adæquatum intellectus humani, est etiam suo modo adæquatum obiectum intellectus diuini, loquendo de obiecto terminatio, siue primario, siue secundario: ergo etiam intellectus diuinus non potest aliquid concipere nisi per modum entis: ergo etiam hoc modo concipiet negationes & priuationes. Rursus de relationibus rationis hoc patet, quia etiam intellectus diuinus concipit ut ratione distincta, ea quæ in re distincta non sunt, cognoscit enim Verbum diuinum procedere per intellectum, & non per voluntatem, & spiritum sanctum procedere per voluntatem, & non per intellectum, & similiter concipit hominem creati per ideam hominis, & non per ideam leonis, & e converso, & sic de aliis. Atque huic sententiæ fauent *Theo-*

ti Theologi, qui tractantes de ideis diuinis, vel de relationibus aut attributis, Deo attribuit cum respectu rationis, tum etiam distinctiones rationis per comparationem eiusdem rei ad diuersas, vt videre licet apud Diuum Thomam 1. parte quaest. 19. articulo secundo ad secundum & tertium. 1. contr. gent. capit. decimo octauo, & alios Theologos in 1. diu. 35. & 36.

XX. Nihilominus aliunde videtur repugnare perfectioni diuini intellectus, vt per illum formetur entia rationis, quia ens rationis non formatur nisi concipiendo per modum entis id quod ens non est: at vero hoc prouenit ex imperfectione intellectus, & repugnat perfectioni diuinæ cognitionis, nam hæc in ea posita est, quod vnumquodque clarissime cognoscit, sicut est: ergo fieri non potest, vt per diuinum intellectum entia rationis formetur. Et confirmatur, nam fieri non potest, vt intellectus diuinus concipiat spiritalia inftar corporalium, quia ille est imperfectus modus cognoscendi, sed ad perfectionem eius pertinet vt ita intueatur spiritalia sicut sunt, & non aliter: ergo pari ratione fieri non potest vt intellectus diuinus concipiat vt distincta, quæ in re distincta non sunt, quia etiam hic est imperfectus & alienus modus cognoscendi: ergo distinctio rationis non potest fieri per diuinum intellectum: ergo pari ratione nulla alia relatio rationis potest per intellectum diuinum fieri. Est enim eadem seu proportionalis ratio quia non potest Deus intelligere vt relata quæ relata non sunt, quia etiam ille modus concipiendi non est: proprius, nec per illum conciperentur res vt sunt. Ac demique ob eandem rationem non concipit Deus negationes aut priuationes per modum entium positiuorum, quia conciperet illa extraneo modo, & non qualia sunt: ergo nullum genus entis rationis per diuinum intellectum formari potest.

XXI. Vnde falsum esse videtur, quod in argumentis contrariis assumitur, scilicet formationem entium rationis non prouenire ex imperfecto modo cognoscendi: aut necessariam esse ex vi obiecti intellectus: nam omnis conceptio rei, quæ aliter se habet ex parte obiecti aut modi representandi, quam res cognita se habeat in se est imperfecta, & non habet illam conditionem ex vi obiecti, sed ex parte cognoscentis. Dico autem ex parte obiecti, & in modo representandi, quia ex parte cognoscentis & actus seu entitatis eius fieri potest, vt res aliter, formetur intelligente, quæ sit in se ob maiorem perfectionem cognoscentis. Sic enim cognoscimus materialia immaterialiter, & Deus cognoscit composita simplicissime, & mutabilia immutabiliter, & potentialia per purissimum actum quia hæc omnia solum dicunt perfectionem in illo esse quo cognitio perficitur. At vero quo ad representationem obiecti, pertinet ad perfectionem cognitionis, vt ita representet illud sicut est, & omnis cognitio quæ recedit ab hac proprietate non potest id habere ex perfectione cognitionis, sed ex aliqua imperfectiore vel limitatione adiuncta, quia perfectio cognitionis consistit in adæquatione ad rem cognitam, & consequenter in representatione eius sicut in se est. Atque hinc fit vt ex vi obiecti intellectus, etiam terminati, nunquam sit necessarius alius modus cognitionis, nam potius ipsum obiectum postulat cognosci sicut est.

XXII. Et discurrendo per singula obiecta seu entia rationis, id facile consistere potest, nam ens absolutum quantum in ipso est, non postulat cognosci per modum relatiui, quantumuis enim duæ res nobis videntur inter se connexæ, si tamen reuera non sunt relata: perfectius cognoscuntur prout in se sunt, & cum ea connexionem quam verè habent sine vlla relatione vera vel conficta quam si modo relatiui, qui eis extraneus est, cognoscatur. Et simili ratione ens respectiuum absolutum, neque ens positiuum per modum negatiui,

quantum est in se, non postulat cognosci per modum neque conuerso negatio per modum positiuum. Quamquam hoc vltimum difficilius existimatur, eo quod negatio nihil habeat entitatis, quæ per cognitionem representari possit, nisi per modum entis fingatur. Sed est considerandum, perfectam cognitionem negationis non consistere in hoc, quod ipsa directe, & per modum entis representetur, sed in hoc quod cognoscendo clarissime entia positua, in eis cognoscatur vnum non esse aliud, vel non habere aliud, seu hoc non esse vnum illi absque illa directa representatione ipsius negationis vel priuationis. Et hoc modo perfectissime cognoscit Deus negationes ipsas, non quidem sine positio actû & iudicio, quo Deus intueudo duas res, simplicissime simul intuetur vnam non esse aliam, & non esse coniunctum alteri, aut etiam non posse illi vniri: sed quia præter hunc actum Deus non habet alium ratione distinctum, quo apprehendat ipsam negationem per modum entis positiuum: hic enim conceptus neque Deo est necessarius, neque ad perfectionem spectat. Quod autem Deus dicitur cognoscere ea quæ non sunt, tãquam ea quæ sunt, non ideo dicitur quia ad cognoscenda ea quæ non sunt, seu negationes entium, necesse sit, Deum cognoscere negationem per modum entis positiuum, sed quia tam clare & distincte cognoscit ea quæ sunt, sicut ea quæ non sunt, cognoscendo & iudicando de vnoquoque id quod est vel non est. Et præter ea quia Deus non accipit cognitionem à rebus neque vt eas cognoscat, pendet ex existentia illarum, sed quæ cognoscit possibilia, sicut existentia, & futura sicut presentia, vnumquodque tamen ita cognoscendo esse sicut est, vel non esse sicut non est.

Hæc posterior sententia vera mihi videtur, & maxime consentanea diuinæ perfectioni. Solum addendum occurrit, quanquam Deus per se & immediate non intelligat formando entia rationis, nihilominus tamen perfectissime cognoscere ipsa entia rationis, & ea ratione dici posse huiusmodi entia habere aliquid esse ex vi diuinæ cognitionis. Quia esse eorum est esse obiectiue in intellectu: si autem à Deo cognoscuntur, sunt obiectiue in intellectu diuino: ergo habent esse sibi proportionatum ex vi diuinæ intellectiois. Quod autem hæc entia perfecte cognoscantur à Deo, dubitari non potest ob rationes prior loco positas, quæ hoc factem probant, & non aliud. Declararique potest, quia Deus comprehendit omnes actiones humanæ imaginationis vel rationis: ergo comprehendit omnes fictiones formales (vt ita dicam) quæ in his potentiis esse possunt: ergo etiam cognoscit fictiones obiectiuas quæ illis actibus mentis correspondent seu obiectiuntur, atque ita cognoscit omnia entia rationis quæ per operationes harum potentialiarum quouis modo insurgere possunt.

Dicere tamen potest aliquis, licet Deus ita cognoscat entia rationis, id non satis esse vt illa dicantur actu esse eo modo quo esse possunt, sed solum videntur esse possibilia, vel potius imaginabilia, seu fingibilia per humanam mentem. Respondetur non esse contendendum si alicui hic modus loquendi magis placeat, nam erit contentio de nomine, potius quam de re: & talis loquendi modus non est improbabilis, nam cum hæc entia tantum sint ficta, tunc proprio & peculiari modo dicuntur actu esse quando actu finguntur: non finguntur autem per intellectum diuinum, sed cognoscuntur, vt fingibilia per humanum intellectum, & sub ea ratione merito dici possunt modum actu esse. Quamquam si laxius loquamur de quolibet esse obiectiuo illorum, sicut actu cognoscuntur per intellectum diuinum, ita etiam dici possunt actu esse.

Ex his autem quæ diximus de intellectu diuino & humano, ferendum est iudicium de intellectu angelico,

beatissimus
formet en
sua ratio-
ni:

lico, vel de quo cunque creato, perfecto & superiori modo intelligente, ut est intellectus videntis Deum ut sic. Nam quatenus perfecte cognoscunt res prout in se sunt, vel in seipsis, non formant entia rationis. Intellectus vero angelicus, si quæ fortasse intelligit imperfecto modo, & per alias species aut conceptus, potest aliqua entia rationis formare, ut cognoscendo Deum naturali cognitione, potest illum cognoscere per aliquam habitudinem ad creaturas, & distinctionem rationis in illo formare. Sed huius rei rationem & expositionem Theologis remittimus, quia supponit perfectam intelligentiam circa modum cognoscendi angelorum.

SECTIO III.

An recte dividatur ens rationis in negationem, privationem, & relationem.

Divisio hæc satis vulgaris est: habetque fundamentum in Aristotele 4. Metaphysicor., in principio, ubi negationes & privationes ponit inter entia, cum tamen reuera non entia sint: vnde solum ponit ea sic numerare, quia entia rationis sunt. Atque ita postea lib. 5. ca. 7. declarat, esse talium entium solum esse, secundum prædicationem veram, atque adeo per intellectum, atque eodem libro cap. 15. insinuat relationes rationis. Sumitur etiã illa divisio ex diuo Thoma, quaest. 21. de Verit. articul. primo, & in prima dist. 1. q. 1. artic. 3. & distinct. 19. qu. 1. artic. 1. & omnes recentiores eadem partitione videntur.

Difficultates circa divisionem positam.

I. Habet tantum nonnullam difficultatem, tum in sufficientia, tum etiã in distinctione horum membrorum sub huiusmodi diuiso. Et de priori quidem parte dicemus sectione sequenti. Quoad alteram vero partem ratio dubitandi breuiter esse potest, quia negationes & privationes immerito numerari videntur inter entia rationis, quia non sunt aliquid mente constitutum, sed vere rebus ipsis conueniunt, nam in re ipsa aer est tenebrosus, & carens lumine, & homo est non albus, si sit niger. Quod si hæc dicantur esse entia rationis quatenus per modum entis finguntur, hoc modo omnia entia rationis erunt negationis quædam quia omnia sunt non entia realia, & vera, & hanc negationem intrinsece includunt. Aliunde etiã non apparet cur negatio, & privatio ut diuersa entia rationis numerentur, quia si considerentur formaliter & quoad ea entiam seu fictionem entitatis, non habent diuersitatem: quod autem differant ex habitudine seu connotatione subiecti aut potentie receptiue, sub ea consideratione non differunt in aliqua entitate & rationis, sed quasi extrinsece in entitate reali seu in habitudine ad ens reale. Denique etiã negatio & privatio non concipiuntur ut entia rationis sine habitudine ad aliud: non ergo recte distinguuntur à relatione rationis. Antecedens patet, quia privatio alicuius, est privatio

Explicatur, & probatur diuisio.

III. Nihilominus dicta diuisio recte tradita est. Non est enim dubium, quin illa tria membra concepta per modum entium sint entia rationis, & non rei. Quod de relationibus rationis suppono ex dictis supra de prædicamento ad aliquid, ubi ostendimus quasdam esse relationes reales, & alias rationis, & has inferiores diximus non habere in re verum esse ad aliud, sed cogitari ut habentes esse ad aliud, igitur ef-

se talium relationum non est esse rei, sed est esse quod cogitatione fingitur: est ergo esse rationis. Rursus negatio ex se non dicit aliquid rei, cum illud simpliciter remoueat. De privatione vero supponendum est pro tota hac materia, interdum vocari ab Aristotele privationem, formam minus perfectam comparatione perfectioris formæ sibi oppositæ, ut nigredo comparatione albedinis, tamen illa non est vera privatio, sed forma positua, vnde non pertinet ad hanc diuisionem. Propria ergo privatio dicitur carentia formæ in subiecto a pro. 5. Metaphysic., c. 22. lib. 10. c. 7. vnde ex se ac formaliter, etiã est remotio ac non ens, ut docet etiã Aristotel. 1. Physicæ capit. 8. Sic igitur tam negatio quam privatio, si considerentur præcise quatenus non entia sunt, ut sic nec sunt entia realia, nec rationis, quia non sunt entia nec considerantur ut entia, sed ut non entia, & hoc modo non sunt aliquid factum, & dicuntur conuenire rebus ipsis non ponendo in eis aliquid, sed tollendo, ut ex D. Thoma notauit Caietanus 1. p. q. 43. articul. ubi diuus Thomas idem sentit & quaest. de Malo articul. 2. Capreolus in 2. distinctione 34. quaestione 2. ad primum. Ferrar. 3. contr. gent. capite 19. Socrates 10. Metaphysic. quaest. 15. Erioc dicitur dari in rebus privationes, ut cæcitatem in oculo, tenebras in aere malum in actionibus humanis: sicque Aristoteles posuit privationem principium generationis naturalis.

Ex hac autem negatione seu remotione entitatis & ex modo quo nos ter intellectus illam attribuit rebus non solum negando, sed etiã affirmando fit, ut hæc non solum concipiantur à nobis pure negatiue, sed etiã per modum entis positui: sub qua consideratione habent rationem entis non rei sed rationis, ut recte D. Thom. notauit 4. Metaphysic. c. 2. ubi Aristot. idem sentit. Primum patet, tum quia in hac affirmatione homo est ex cæcus, virtute includitur prædicatio entis, nam verbum est includit participium entis, tum etiã, quia nos ter intellectus non concipit aliquid ut in rebus existens, nisi concipiat illud per modum entis. Secundum autem patet, quia in hoc modo conceptionis aut affirmationis non admittitur fallitas vel deceptio: nam huiusmodi locutiones omnino veræ sunt: vnde & in Scriptura sacra reperiuntur, Genes. 1. *Et tenebre erant super faciem abyssi*, & Ioan. 9. *Erat cæcus à natiuitate*. Ergo non attribuitur hoc ens, ut ponens aliquam entitatem in re ergo ut ens rationis tantum, quia nimirum id quod in re est sola carentia, concipitur & attribuitur subiecto, ut aliquid in illo existens: in quo est quidem extraneus seu improprius modus concipiendi & prædicandi, non tamen fallas. Sic igitur concipit illa tria membra sub ente rationis comprehendendi.

Discrimen inter relationem rationis, & alia duo membra.

IV. Quod vero relatio sit in illo ordine & latitudine diuersum ens rationis ab aliis duobus, constat primo ex diuersitate fundamenti, nam fundamentum quod habet intellectus ad concipiendam relationem rationis, non est negatio aliqua vel remotio entitatis, sed potius est aliqua positua entitas, quæ à nobis non perfecte concipitur nisi per modum respectus. Dices, Ad concipiendum respectum rationis semper supponitur in re carentia respectus realis: nam si interueniret respectus realis, non fingeretur relatio rationis. Respondetur, Verum est, supponi huiusmodi carentiam seu negationem tanquam conditionem necessariam, non tamen ut proprium fundamentum huiusmodi relationis. Vnde relatio rationis non fingitur ad concipiendam ipsam relationem seu carentiam negationis per modum entis positui, sed ad concipiendum aliquid aliud quod in re posituum est, & absolutum, ita tamen conexum cum

cum alio, ut ea ratione per modum respectui à nobis concipiatur.

VI. Atque hinc colligitur ulterius propria & formalis differentia inter respectum rationis, & alia duo membra, quod relatio rationis formaliter dat denominationem respectivam secundum rationem, & per eam nos explicamus aliquid positivum in re, præsertim quando talis relatio habet in re ipsa aliquod fundamentum saltem remotum. Quod ideo aduerto, quia interdum fundatur tantum in modo nostro concipiendi, & tunc fieri potest, ut per eam solum explicetur aliqua negatio ex parte rei, ut patet de relatione rationis identitatis eiusdem ad seipsum. Hoc tamen est quasi per accidens ad denominationem relativam, quam confert relatio rationis ut sic. At vero negatio & privatio ex suo genere denominant per modum absoluti & positivi secundum rationem quamvis per eam denominationem solum carentiam nos declaramus: ut denominamus aerem tenebrosam, quasi affectum quadam dispositione absoluta luminis opposita, per quam hanc carentiam luminis declaramus.

VII. Nec refert, quod privatio per positivum cognoscatur & definiatur ad modum relationis, tum quia illud magis provenit ex ipso fundamento negativum quod in re supponitur, quam ex modo concipiendi tale ens rationis per modum positivum, tum etiam, quia ille modus habitudinis privationis ad habitum, eo modo quo in privatione esse aut concipi potest non est per modum relationis secundum esse, aut secundum dici, sicut unum contrarium per aliud cognoscitur. Unde fit ut dati possit privatio relationis realis, quæ non concipitur per modum relationis, quamvis sine termino cognosci non possit. Ut, verbi gratia, esse orphanum, privatio quædam est, quæ immediate videtur privare relatione filiationis, quæ tollitur per mortem patris, & ideo illa privatio intelligi satis non potest sine parte, & tamen non concipitur per modum relationis, sed potius per modum cuiusdam absolute affectionis, quæ manet in vno extremo, ablato alio, nam hoc ipso, quod per illum modum concipiendi declaramus privationem relationis, concipimus illam per modum absoluti, & non respectivi.

Differentia inter negationem & privationem.

VIII. Denique, quod spectat ad distinctionem inter alia duo membra, scilicet privationem & negationem, non est dubium quin aliquo modo sint distincta, nam privatio dicit carentiam in subiecto apto nato, negatio vero dicit carentiam in subiecto absolute & simpliciter. An vero differentia sit essentialis seu formalis, necne, quæritur est parvi momenti, quam in Sectione quinta expediemus commodius. Nunc solum aduerto ex Divo Tho. quæst. 3. de malo, artic. 7. negationem dupliciter sumi posse, primo in communi, & sic proprie & adæquate distinguitur à relatione rationis & ulterius dividi in privationem proprie dictam, & in negationem præsumptam, prout dicit carentiam in subiecto non apto seu inepto: & hic est secundus modus quo sumi solet negatio. Atque ita illa trimembris divisio, quam tractamus, duas bimembres continet: prima est entis rationis in positivum, quod est ad aliquid, & negativum. Et hæc prima divisio est in membra essentialiter diversa, eo videlicet modo, quo in his entibus potest cogitari essentialis constitutio aut diversitas.

IX. Potest tamen de hac divisione dubitari an sit univoca an analogica: & si est univoca, an sit generis in species, vel qualis sit: sed hæc, quæ parvi momenti sunt, legentis disputationi & cogitationi relinquo. Mihi quidem videtur esse univoca, quia nulla est suff-

Tom. II. Metaphyl.

ficiens ratio analogica, videtur etiam esse generis in species, nam hi respectus possunt etiam entibus rationis attribui: & in eis cogitari potest compositio ex genere & differentia, ut ex Dialectica suppono. Et in presenti etiam potest ille conceptus entis rationis ita abstrahi, ut in suo ordine concipiatur tanquam quid completum, & habens differentias extra sui rationem. Altera divisio, vel potius sub divisio est entis rationis negativum in communi, in negationem strictè sumptam, & privationem, quam in duabus Sectionibus sequentibus commodius declaramus.

SECTIO IV.

Utrum ens rationis sufficienter dividatur in negationem, privationem, & relationem.

R

atio dividenda est, quia ens rationis proportionaliter dividi potest per omnia prædicamenta: ergo non satis comprehenditur in illis tribus membris. Antecedens patet, quia discurrendo per omnia prædicamenta, in singulis confinguntur aliqua entia rationis per proportionem ad realia, quæ totidem prædicamenta rationis proportionaliter possunt constituere. Ut in substantia concipitur chymæra aut similia monstræ rationis, quæ per modum substantiæ concipiuntur, non enim finguntur ut adiacentia aliis, sed ut entia per se facta. In quæritate videtur esse in primis spatium imaginarium, quod per modum cuiusdam extensionis nos concipimus: quantitas etiam illa quam in Chymæra, v. g. concipimus, ens rationis est. Rursus in qualitate videtur esse magna latitudo entium rationis nam famam v. g. & honorem concipimus, ut dispositionem convenientem personæ honoratæ, seu bonæ famæ, cum tamen in illa tantum sit ens rationis. Item dominium humanum, vel iurisdicctio, concipiuntur ut potestates quædam, quæ propterea appellari solent potentia morales, tamen sunt entia rationis. Deinde sicut fingimus Chymæram, ita in illa fingere possumus figuram propriam eius, quæ ut sic etiam erit quædam qualitas rationis. Et ferè ad hunc modum possunt in Chymæra reliqua prædicamenta per modum entium rationis confingi, ut si quis in ea exrogaret proprias actiones vel passionem, seu modos & proprium Vbi, & similia. Et præterea specialiter actio si concipiatur ut forma absoluta in hærens agenti, est quoddam ens rationis, non per modum relationis, sed per modum actionis, & è converso denominationes vultus, cogitatio, amari, & similes, si concipiuntur ut aliquid in re denominata, concipiuntur per modum cuiusdam passionis, & ut sic sunt entia rationis. Item in prædicamento Quando, concipimus extensionem imaginariam, vel denominationem ab extrinseco tempore ut mensurante, ac si esset quippiam in re denominata, & idem est de cæteris prædicamentis. Ergo non recte coarctatur partitio entium rationis ad illa tria membra. In contrarium vero est, quia nisi illa divisio sufficiens sit, non erit convenienter data, quod erit contra communem sententiam.

Prior modus explicandi sufficientiam divisionis.

II. Duo possunt esse modi explicandi dictam divisionem. Prior est ut illa divisio non intelligatur dari de ente rationis in tota sua latitudine sumpto, sed tantum de illo, quod in re habet aliquod fundamentum. Ut enim notavit D. Thom. in 1. dist. 2. q. 1. art. 3. & dist. 19. q. 5. art. 1. quædam sunt entia rationis, quæ habent in rebus fundamentum, licet à ratione habeant complementum, ut ratio univocalis seu generis, & alia similes, & huiusmodi etiam sunt negationes & privationes ut facile potest ex dictis in superioribus.

fectionibus intelligi. Alia vero sunt entia rationis omnino ficta per intellectum sine fundamento in re, vt Chymera. Diuisum ergo illius diuisionis esse potest ens rationis quod in re habet fundamentum. Et ratio reddi potest, quia huiusmodi ens rationis aliquo modo deseruit ad scientias, & cognitiones reru prout in hominibus esse possunt, & ita potest sub scientiam & doctrinam cadere, vnde quia illa diuisio doctrinalis est, de illo tantum ente rationis merito traditur nam aliud ens rationis mere fictum, est omnino per accidens, & in infinitum multiplicari potest. Sic igitur nullum ens rationis quod in re habeat fundamentum, fingitur per modum substantie, sed per modum adiacentis alicui in quo fundatur: omne enim ens rationis quod fingitur per modum substantie est mere fictum, & sine fundamento: vnde mirum non est, quod in illa diuisione non comprehendatur, vnde etiam fit, vt omnia entia rationis quæ per modum accidentis in tali ficta substantia concipiuntur, ab hac etiam diuisione excludantur, quia etiam sunt mere ficta, & sine fundamento. Ac denique iuxta hanc interpretationem concedi poterit, entia rationis quæ mere ficta sunt, vagari per omnia prædicamenta, seu ad eorum imitationem posse constringi: scilicet vero esse de iis quæ in re habent fundamentum.

III.
Exponitur prædicta insufficientia ratio.

Sed iuxta hanc sententiam adhuc superest exponendum, cur illa entia rationis, quæ in re habent fundamentum, & per modum accidentium finguntur, non possit saltem per plura prædicamenta accidentium multiplicari. Vt n. in præcedente sectione dicebam, ens rationis quod diuiditur in negationem, relationem, & priuationem, virtute prius diuiditur in ens posituum & negatiuum: vt ergo illa diuisio sit adæquata, oportet vt omne ens rationis posituum sit etiam relatiuum: huius ergo rei rationem inuestigamus nam discursus in principio factus videtur ostendere plura esse entia rationis habentia in re fundamentum, quæ excogitantur ad modum aliorum prædicamentorum, præsertim qualitatis seu potentie, & actionis, & passionis.

IV.

Solent autem huius rei ratio reddi ex proprio constitutiuo relationis vt sic quod est esse ad aliud. Nam hic modus, seu quasi differentia præcise sumpta, scilicet, ad vt ad, ex se non ponit aliquid inherens rei quæ refertur: accidentia vero absoluta secundum proprias rationes dicunt aliquid inherens. Et hinc est vt ens rationis quod vt posituum accidens cogitatur, semper concipiatur per modum relatiui, & nõ per modum absoluti, quia ipsum esse ad aliud, cum ex se non dicat inherere, cogitari potest vt affixum seu quasi adiunctum per rationem, nõ tamen potest cogitari vt quid absolutum & inherens, quia inherere ex proprio conceptu intrinseco dicit aliquid reale.

V.

Quæ ratio videtur habere fundamentum in D. Thomas 1. p. q. 28. art. 1. Eam tamen recte intelligere & declarare oportet, habet enim difficultatem quo ad omnes suas partes. Prima, quia esse ad aliud, vere ac proprie sumptum, quippiam reale est, & inherens, vt supra diximus, & hoc non obstante per rationem excogitatur esse ad, non verum, sed fictum: ergo idem dici poterit de esse in, etiam absoluto. Secundo, quia nõ omnia prædicamenta, absolutorum accidentium dicunt veram inherentiam, sed quedam dicunt adiacentiam extrinsecam, vt supra visum est: ergo ex hac parte etiam habet fundamentum vt secundum rationem fingantur. Quod vero Caietanus ibi, & alii sentiunt, esse ad vt sic abstrahere à reali & rationis, vt in hoc fundent dictam rationem, supra à nobis improbatum est.

VI.

Quocirca illa ratio in hoc sensu videtur sumenda, quod nimirum, quia relatio secundum propriam & peculiarem rationem includit habitudinem non solum ad subiectum, sed etiam ad terminum, potest in-

tellectus hanc posteriorem rationem præcise considerare non considerando aliam expresse etiam si in re ipsa includatur in vero esse ad: quæ præcisio & consideratio satis est, vt intellectus possit concipere & comparare aliquid per modum respicientis aliud, etiam si in illo vere non sit talis respectus: atque ita est in relatiuis peculiaris ratio, ob quam possunt entia rationis positua concipi per modum relationum: hæc autem ratio nõ reperitur in prædicamentis absolutis nisi fortasse quatenus includunt aliquem transcendentalium respectum, nam sub ea ratione in sunt quodammodo ad aliud. Si vero aliqua entia rationis excogitantur per modum relationum, hoc ipso finguntur ad instar relationum prædicamentarium, & non transcendentalium, quia sunt illi respectus, aduentitii per extrinsecam conceptionem intellectus, & non concipiuntur vt intrinsece pertinentes ad constitutionem alicuius entis, quod est de ratione respectus transcendentalis. At vero in accidente absoluto quatenus absolutum est, nullum est fundamentum est accidens absolutum in prædicta ratione, & verbi ipsi inherendi interdum in ealata significatione sumi solet. Atque hæc ratio sic posita magis declarabitur discurrendo per singula exempla superius posita.

Satis fit difficultatibus in initio positis.

PRimum erat de spatio imaginario, quod ad modum VII. dimensionum concipimus. Atque verum sit spatium huiusmodi spatium sic conceptum esse ens rationis imaginari- comprehenditur tamen sub negatione vel priuatione late sumpta, quia spatium illud seculis dimensionibus, negatiuum quid est: nos vero ad illud declarandum, ita illud concipimus, & de illo loquimur, ac si esset quid posituum, & in hoc consistit ens rationis, quod est negatio vel priuatio, vnde dicitur est. Hinc vero recte concludi potest, entia rationis quæ sunt negationes vel priuationes, reuocari posse ad diuersa prædicamenta, iuxta exigentiam formarum quibus tales negationes opponuntur. Vt est etiam in exemplo illo de successione imaginaria, quam concipimus secluso tempore reali, de qua eadem ratio est quæ de spatio imaginario.

Aliud exemplum erat de quibusdam denominationibus pertinentibus ad genus qualitatis, vt sunt illæ quæ sumuntur à fama vel honore, quæ prout habentur in humana existimatione, & censentur aliqua bona, non sunt propria entia rationis, sed denominationes extrinsecæ à formis realibus existentibus in aliis, & sic honor dicitur esse in honorante & fama esse clara notitia cum laude. Si vero hinc sumatur occasio fingendi aliquod ens rationis in honorato, illud nõ est nisi per modum relationis obiecti cognitui vel alio modo significati seu representati, sicut paulo inferius dicemus de obiecto viso vel cogitato. Aliud exemplum erat de morali potestate dominii vel iurisdictionis, & hæc etiam concipiuntur à nobis per modum cuiusdam relationis superioris, nam ad concipiendam hanc potestatem non fingimus aut cogitamus aliquid per modum qualitatis super additum ei cui talis potestas datur, sed solum concipimus illi addi respectum superioris fundatum in aliqua extrinseca denominatione proueniente ex voluntate alterius.

Præterea addebat exemplum de actione & passionem, de quibus diuersa est ratio. Nam actio si sit immanens non concipitur in agente vt aliquid rationis sed sit aliquid rei: si vero sit transiens, aut agens tale est, vt inde in illo resultet relatio realis, & tunc etiam non potest inde concipi in agente aliquid rationis, sed solum aliquid rei: si tamen tale sit agens vt in eo

In eo non confurgat relatio realis, sic ex tali actione potest concipi in agente aliquid rationis, illud tamen non est nisi relatio quaedam, quia actio transiens ut sic non potest concipi in agente nisi per modum relationis, quia repugnat propriae rationi eius concipi in illo per modum actionis. At vero passio si propria ac vera sit semper dicit in passio aliquid rei, & non rationis tantum, siue consideretur secundum propriae rationem passionis, siue secundum relationem praedicamentalem inde resultantem: Si vero consideretur aliquid per modum passionis, quod vera passio non sit secundum rem, sed solum secundum modum concipiendi & denominandi, ut esse visum, amatum, & similia: sic quidem aut denominatio est extrinseca aut realis, aut si concipiatur quasi intrinseca & rationis, tantum est relatiua, quia reuera non est denominatio passio ut sic, sed obiecti ut terminantis actum potentiae & relatiua ad illum, eo quod aliud referatur ad ipsum. Quia in obiecto aut termino sic denominatio non potest aliquid concipi absolutum omnino ab actu vel motu dominantem, & ideo necessario concipitur per modum respectus. Quod etiam colligi potest ex doctrina de relatiuis non mutuis data ab Aristotele 7. Metaph. c. 15. quod nimirum concipiuntur & denominantur ut correlata ad alia, eo quod alia referuntur ad ipsa. Et hoc ipsum dicendum est de omni denominatione rationis fundata in aliqua reali denominatione extrinseca, semper enim talis denominatio respectiua est in ordine ad formam dominantem: unde si non sumitur ex relatione reali, sumenda erit ex relatione rationis. Ita ergo constat omnem denominationem rationis, quae sit per modum positivae formae, & non ad concipiendam vel declarandam aliquam priuationem vel negationem, fieri per modum relationis.

Alter modus explicandi sufficientiam

X. **A** Tqz hae quidem interpretatio huius diuisionis satis accommodata est & sufficienter rem declarat. Addere vero possumus modum alium, quo illa diuisio adaequata sit de toto ente rationis, comprehendendo sub negatione entia ficta & impossibilia, siue per modum substantiae, siue per modum accidentis fingantur. Cum enim huiusmodi entia ficta simpliciter sint non entia, merito sub negatione comprehenduntur: imo interdum ad explicandum quasi per simplicem conceptum complexam & impossibilem negationem, huiusmodi entia impossibilia finguntur. Ut quia impossibile est equum esse leonem, & ideo illud ens quod concipitur per modum equi & leonis simul dicimus esse fictum, & Chymicam, vel aliquid simile nominamus, & ad eundem modum ut explicemus hanc negationem esse necessariam, bos non potest volare, apprehendimus bouem volantem, ut quid impossibile & ens rationis. Et hic videtur esse communior sensus huius diuisionis, quod nimirum haec omnia sub negatione comprehendantur, hoc etiam modo, adiunctis aliis, quae in priori interpretatione diximus, facile constat diuisionem sufficientem esse, & illi non repugnare, quod per omnia praedicamenta possint entia rationis fingi, nam reliqua omnia praeter relationes per modum priuationum aut negationum confinguntur.

SECTIO V.

In quo conueniant aut differant negatio & priuatio quatenus entia rationis sunt.

I. **D**E negatione & priuatione agere possumus, vel solum quatenus remouet formam seu entitatem positiuam, vel quatenus entia rationis sunt, has enim duas rationes superius distinximus &

secundum eas diuersae etiam sunt considerationes negationum & priuationum.

Comparantur negatio & priuatio ut in rebus sunt.

II. **N**Am ut supra insinuaui, in negatione (& idem est proportionaliter de priuatione) ut remotio est, si vera sit negatio, nulla est fictio intellectus, sed dum intellectus concipit praecise hominem non esse equum, illud vero concipit quod in re est, eo modo quo esse potest, scilicet vel positivae ac fundamentaliter in entitatibus extremorum, vel remotivae tantum secundum propriam rationem negationis, quia vere & a parte rei vnum non est aliud, etiam si ab homine non consideretur nec cognoscatur. Dixi autem, si vera sit negatio, quia si negatio falsa sit, ut si quis concipiat hominem qui non sit animal, tunc illa negatio etiam sub ratione negationis est mere ficta per intellectum, solumque habet esse obiectivae in illo, & ideo est ens rationis, vel potius negatio rationis, nam illa etiam negatio praecise concepta in ratione negationis, non apprehenditur per modum entis, sed potius per modum non entis, & ita est quaedam negatio per rationem conficta. Aliae vero negationes, quae verae sunt, dici possunt negationes aut priuationes reales, quatenus vere remouet formas aut naturas reales, & ideo non est in eis quaerenda vera essentia accidentaliter vel substantialiter quia non dicuntur esse in rebus, ponendo aliquid in illis, sed negativae seu remouedo aliquid ab illis. Sunt autem priuatio & negatio entia rationis quatenus per modum entis concipiuntur, ut supra declaratum est.

Priuatio & negatio, ut in rebus sunt, in quibus conueniant.

III. **O**missis autem falsis seu fictis negationibus, quia nec ad praesentem considerationem referunt, nec nouam expositionem requirunt praeter ea, quae de falsitate dicta sunt in disp. 9. vera & realis negatio & priuatio in hoc in primis conueniunt quod vtraque, quantum ad id, quod dicit de formali, vel ut aiunt, in recto, in sola remotione consistit, ut supra dictum est, & late tractat Soncin. 10. Metaph. q. 15. & Niphus lib. 4. Metaph. Disput. 3. & est per se manifestum. Conueniunt secundo, quod vtraque est extremum alicuius oppositionis in rebus ipsis aliquo modo inuenitur, & non ficta per intellectum, qualis est oppositio priuatiua vel contradictoria: haec namque oppositiones non sunt confictae per intellectum, & quamuis peculiari modo tribuantur quibusdam actibus vel compositionibus intellectus, tamen & in illis dicunt realem oppositionem inter ipsos & in obiectis supponunt aliquam oppositionem, quae non est ficta per intellectum, sed omnem fictionem eius antecedit, ut supra disp. 45. declaratum est.

IV. **T**ertio conueniunt, quod vtraque potest habere fundamentum in re cui tribuitur talis negatio, vel in aliqua conditione eius absolute sumpta, vel ad aliud comparata. Fundamentum appellamus non solum subiectum cui negatio vel priuatio tribuitur, sed proximam causam seu radicem, ratione cuius talis negatio vel priuatio conuenit tali subiecto. Et hoc fundamentum frequentius & facilius reperitur in negatione, quia cum negatio non requirat subiectum aptum ad recipiendam formam vel naturam oppositam, fundari potest in ipsa intrinseca natura talis subiecti, ut in homine negatio hinnibilis vel rugibilis, &c. fundatur in intrinseca differentia hominis. At vero priuatio cum connotet aptitudinem in subiecto, non potest in illo, ut sic seu in sola intrinseca eius natura fundari, sed in aliqua alia forma vel conditione adiuncta. Ut si homo sit caecus, non fundatur illa priuatio in praecisa hominis natura, sed in aliqua alia causa, quae

remouet formam quam negat illa priuatio. Hæc autem causa interdum est positua dispositio subiecti interdum potest esse forma contraria, vt calor in aqua inferri priuationem frigoris: aliquando vero solum est absentia causæ extrinsecæ, vt in aëre causa tenebrarum est absentia solis, quamquam ex parte ipsius aëris supponatur talis natura, quæ licet sit apta ad formam luminis, tamen ex se illam non habet, nec est ex se, ac necessario coniunctus causæ à qua illam potest recipere.

V.
Quarta
conuenien-
tia.

Quarto conueniunt, quia tam negatio quam priuatio possunt vere & absolute prædicari de re sine vlla fitione intellectus: non dico sine operatione intellectus, cum ipsa prædicatio sit quædam intellectus operatio, sed dico, sine fitione, quia ex parte ipsarum rerum supponitur sufficiens fundamentum vt intellectus possit vnam rem de alia negare, vtramque prout in se est concipiendo. Vnde sic intellectus diuinus vel angelus sine vlla fitione, & sine compositione aut diuisione cognoscit negationem vel priuationem, ita humanus intellectus sine vlla fitione potest huiusmodi negationem cognoscere, media tamen compositione seu diuisione propter suum imperfectum operandi modum. Quo fit vt id etiam non faciat sine indirecta, & quasi discursiua cognitione. Nam hoc etiam commune est priuationi & negationi, vt non possint per propriam speciem directe representari, nam cum sint non entia non possunt habere huiusmodi propriam speciem, cognoscuntur ergo à nobis per speciem oppositæ formæ indirecte, & medio aliquo discursu, & ideo cognitio priuationis necessario supponit cognitionem positiuam, per quod possit intellectus in cognitione priuationis peruenire. Atq; ita etiam fit, vt tam priuatio, quam negatio cognoscantur, per habitudinem ad positiuum remouendo illud, vt si quædam per diuersum actum & conceptum ab illo quo forma ipsa positue directe & secundum se concipitur, vt Socrates & Niphus locis supra citatis attingunt, & Iauel. 10. Metaph. q. 10. Ferrar. 1. cont. Gent. c. 17. Capreol. in 2. d. 39. quæst. 1. art. 3. & Egid. in 1. d. 36. quæst. 2.

VI. Est autem considerandum dupliciter hoc cognoscitur ab intellectu: primo per modum diuisionis seu negationis: & tunc proprie cognoscitur sicut est, quia per diuisionem vnum extremum tantum remouetur ab alio: secundo per modum compositionis & affirmationis, vt cum dicimus homo est cæcus, vel est non albus, & tunc iam videtur admisceri quidam improprie modus cognoscendi & concipiendi, nam cum in verbo est, ipsum ens aliquo modo includatur, iam attribuitur per modum entis id quod reuera non est ens, atq; in hoc fundatur seu inchoatur altera consideratio negationis & priuationis, quatenus entia rationis sunt, de qua statim dicemus. Est autem animaduertendum, quod in his affirmationibus non attribuitur subiecto modus, quo prædicatum concipitur, vt illo modo subiecto attribuitur, sed solum tribui id quod concipitur, nempe negationem seu priuationem ipsam: quare in re illa affirmatio negationi æquiualeat quantum ad remotionem prædicati, vel solum per illam copulam affirmatur veritas cognitionis, vt significauit Aristoteles 7. Metaph. ca. 7. Vnde cum dicimus, v. g. tenebræ sunt in aëre, non significamus aliquid realiter inhære aëri, sed solum aërem carere luce, & ideo vere cognosci & affirmari tenebrosum. Hæc ergo communia sunt negationi & priuationi secundum se consideratis.

In quibus differant negatio & priuatio, prout in re inueniuntur.

VII. Differunt autem primo, quia priuatio dicit carentiam formæ in subiecto apto nato: negatio vero præcise dicit carentiam sine subiecti aptitudine. hoc enim necesse est addere, vt distinguatur à pri-

uatione, vel à generali ratione carentiæ quæ communis esse potest tam priuationi, quam negationi. Hæc autem diuersitas non est in propria & formalitate rationis quam in recto dicit priuatio & negatio, sed in connotato: priuatio enim vt sic non includit intrinsecè subiectum aut aptitudinem eius, alioqui & priuatio nõ distingueretur à subiecto priuato, quod est quasi compositum ex subiecto & priuatione, & non esset purum non ens reale, sed constans ex realitate potentie, & negatione actus seu formæ, quod est contra rationem priuationis. Igitur priuatio de formali solum dicit negationem, coartando illam ad subiectum capax oppositæ formæ, & hoc modo dicitur differre à negatione in obliquo, & quatenus connotat subiectum aptum ad oppositam formam. Quod genus discriminis etiam solet inter formas positiuas tali modo conceptas aut significatas reperiri: sic enim sæpe Aristoteles ait differre similitudinem à curuitate, nam licet de formaliter dicant eandem figuram, tamen limitas significat illam cum habitu dine ad talem materiam: quæ differentia non est essentialis, sed materialis: ita ergo de negatione & priuatione sentiendum est.

Priuationum diuisio.

ET ex hac differentia colligi potest multiplex distinctio priuationum, quam terigit Aristoteles lib. 5. Metaph. c. 22. nam cum priuatio dicat negationem connotando aptitudinem, interdum hæc aptitudo tam improprie sumitur, vt non connotetur in subiecto, cui tribuitur priuatio, sed absolute in entibus, vt si planta (quod est Aristotelis exemplum) priuata oculis dicitur. Aliquando vero connotatur illa aptitudo in re cui tribuitur priuatio non secundum speciem, sed secundum genus tantum, vt si calpa cæca dicitur. Tertio connotatur aptitudo in re secundum speciem, non tantum secundum modum tempus, & omnes circumstantias requisitas vt si infans dicitur priuatus dentibus. Quarto & magis proprie connotatur aptitudo in re secundum speciem, & secundum omnes circumstantias, quæ ad talem aptitudinem requiruntur. Ac præterea priuatio interdum connotat tantum aptitudinem seu capacitatem, vt tenebræ aut nox respectu aëris: interdum vero connotat nõ tantum capacitatem, sed etiam principium aliquod, ratione cuius debita est opposita forma: quo modo quies, v. g. terre in centro, aut supremi cæli in suo loco, licet sit priuatio motus prioris modo, non tamen hoc posteriori: quia nullus motus est debitus tali corpori in tali loco existenti: ac vero carentia frigoris aut siccitatis respectu terre esset priuatio perfectionis debita: quæ est maxime propria priuatio. Et hoc modo distingui solet ignorantia quædam negationis, altera priuationis: nam licet vtraque supponat capacitatem, & ex hac parte habeat rationem priuationis, tamen illa quæ est carentia sciẽtiæ debita, magis propriam & rigorosam rationem priuationis habet, ita vt comparatione eius altera censeatur negatio. Cum ergo priuatio & negatio ad æquate diuidant carentiam, quæ multipliciter modi priuationum, tot possunt multiplicari modi negationum, nam quantum ab vna receditur, tantum acceditur ad alteram, & è conuerso.

Rursum distinguitur priuatio ex Aristotele supra in priuationem totalem, vel partem ex parte: vt dicitur res inuisibilis quæ caret colore, vel quæ habet valde remissum, & sic de aliis. Ex quibus illa prior est simpliciter priuatio in re, & loquendi modo: posterior vero licet in modo loquendi interdum significari solet per modum absolute priuationis, tamen in re tantum est priuatio secundum id quod negat, nam si quid relinquit, illo vere non priuat, vt per se notum est.

Excedit.

Expeditur incidens dubium, an priuatio suscipiat magis & minus.

X. Vnde obiter & facile expeditur illa quæstio an priuatio suscipiat magis & minus. Solet enim etiam in hoc constitui differentia inter negationem & priuationem, quod negatio non suscipit magis & minus: priuatio autem ea suscipit. Sed si cum proportionem de eis loquamur, in hoc fere nullum est discrimen. Nam si priuatio sit totalis, nulla potest esse maior, quam illa si formaliter & in se: poterit autem alia priuatio esse minor, si non sit totalis, sed partialis tantum, atque ita inter ipsas partiales priuationes poterit dari maior & minor, pro ratione formæ cui opponuntur. Nam si forma habeat gradus intensiōnis ea erit maior priuatio physice, quæ plures gradus formæ à subiecto remouerit: illa vero erit maxima, quæ omnino formam remoueat: fortasse vero nulla potest dari minima, quia non datur minima pars gradus, formæ quæ per remissionem auferri possit. Si vero forma opposita habeat latitudinē extensionis: priuatio etiam esse poterit maior vel minor extensiuè cum eadem proportionem & secundum physicam considerationem. Quod semper addo, quia moraliter potest grauitas seu quantitas priuationis aliunde pensari, scilicet ex maiori debito habendi talem formam. Et absolute etiam in genere imperfectionis seu mali erit maior imperfectio seu priuatio, si forma opposita sit magis debita, etiam si alioquin sit æqualis negatio. Dixit etiam priuationem totalem ac in se formaliter non posse esse maiorem, quia ex parte causæ seu fundamenti interdum dicitur vna priuatio maior alia, vt cæcitas quæ vehementiorem habet causam, dicitur maior, etiam si nō plus tollat de forma & hoc modo vna immaterialitas dicitur maior alia & sic de aliis. Omnis tamen hæc inæqualitas, vt ex ipsa explicatione constat, prouenit semper ex parte rei positivæ quæ vel priuationem causat aut fundat, vel certe, quia per ipsam non auferitur, sed in subiecto relinquitur: quæ fere omnia cum proportionem ad negationem applicari possunt quia etiam potest intelligi negatio totalis vel partialis, & maiorem vel minorem habere causam.

XI. Vna vero differentia intercedere in hoc videtur inter priuationem & negationem, quæ negatio, quia nō supponit habitudinem in subiecto, talis esse potest, vt sit necessaria, & opposita affirmatio impossibilis, in quo dici potest habere exactam quandam rationem negationis: priuatio vero, si propriissima sit, nunquam potest esse necessaria, respectu proprii subiecti, quia supponit potentiam ad oppositum actum: vbi autem est potentia contrariorum, neutrum extremum est simpliciter impossibile vel necessarium iuxta doctrinam Aristot. 9. Me. aph. Ex qua differentia colligi potest alia, quod negatio habere potest intrinsecum, & quasi essentialē fundamentum posituum in subiecto, cui attribuitur: priuatio vero propria cum per accidens conueniat, aliunde prouenit, & quasi ab extrinseco fundamento vt superior etiam explicando conuenientiam inter priuationem & negationem insinuatam est.

XII. Præterea colligitur ex dictis intelligentia alterius discriminis quod inter priuationem & negationem assignari solet, nimirum quod inter negationem & oppositam affirmationem non datur medium: inter priuationem autem, & habitum datur medium. Circa quam differentiam est aduertendum, non esse in ea sermonem de affirmatione & negatione, quatenus inueniuntur in compositione & diuisione mentis, sic enim, si propria sit contradictio, inter affirmationem & negationem nunquam datur medium, siue id quod affirmatur & negatur sit aliquid posituum, siue aliquid priuatum. Nam sicut necesse est, aliquid videre aut non videre, ita & esse cæcum, aut non esse cæcum, dummodo de eodem o-

mino subiecto & sub eadem significatione seu ratione prædicati affirmatio & negatio fiat. Si vero nō sit perfecta contradictio, sed aut contrarietas, aut subcontrarietas, licet vtriusque potest dari medium vel per abnegationem vel per participationem vtriusque extremi, vt ex Dialectica constat. Non est ergo hic sermo de ipsis complexionibus mentis, sed de simplici priuatione vel negatione, comparatis ad oppositam formam, quam remouent & à nobis explicantur per hos terminos, cæcus non videns, & similes, & sic constituitur differentia, respectu eiusdem subiecti.

Et declarari potest per duas affirmationes, in quibus prædicata contradictorie vel priuatiue opposita de eodem subiecto prædicantur. Nam quæ contradictorie opponuntur, non habent medium, sed aliquod eorum de quolibet subiecto vere dicitur, nec fieri potest vt vtrumque simul affirmetur, aut negetur: quin vna propositio vera sit & altera falsa. Et hoc modo docet vbiq; Aristotel. inter contradictoria non dari medium, libr. 10. Me. aph. capi. 6. & 10. & lib. 1. Poster. cap. 2. Et ratio est quia inter ens, & non ens non potest excogitari medium. Dices, fieri esse medium. Respondeo, esse medium inter ens perfectum & omnino non ens, non tamen absolute inter ens & non ens, cum sit absolute aliquid, & consequenter aliquo modo ens, vt sumitur ex Aristot. 4. lib. Metaph. cap. 2. Vnde magis explicatur ratio, quia negatio simpliciter remouet formam seu id quod negat, & nullam peculiarem conditionem in subiecto requirit, & ideo fieri non potest, quin vel forma vel negatio formæ in subiecto conueniat. At vero in priuatiue oppositis datur medium, non quidem per participationem vtriusque extremi, sed per abnegationem, quia priuatio non dicit simpliciter negationem, sed connotando in subiecto aptitudinem, & ideo ex defectu huius connotati dari potest subiectum cui neutrum oppositorum conueniat, vt lapis nec est cæcus, nec videns, quamuis necessario sit videns aut non videns. Hinc vero consequenter intelligitur, respectu proprii subiecti habentis aptitudinem ad formam non posse dari medium inter priuatiue opposita, quia tunc iam concludunt virtualiter contradictoriam oppositionem. Quocirca licet prædicta differentia sic explicata vera sit, tamen ex ea colligitur proportionalis conuenientia, quia sicut inter negationem & posituum non datur medium respectu cuiusque subiecti, eo quod respectu negationis vel affirmationis oppositæ qualibet res potest esse aptum subiectum, ita etiam inter priuationem & posituum respectu subiecti proportionati non datur medium.

XIII. Sed occurrit obiectio, quia etiam inter terminos contradictorie oppositos datur medium per abnegationem, saltem respectu subiecti non existentis, vt chymæra neque est alba, neque est non alba, vtraque enim affirmatio est falsa, cum sit de subiecto nō supponente. Respondetur primo negationem non habere medium, si in vi puræ negationis sumatur: at si admisceatur aliquid posituum, ex ea parte poterit habere medium, vt si hæc est falsa chymæra est non videns, ideo est quia non pure negatur visio, sed affirmatur entitas vel esse. Atque ita vt prædicata contradictorie opposita nunquam habeant medium, etiam dum per modum affirmationis denūtiantur, oportet vt sumantur respectu proprii subiecti, quod sit aliqua res existens, & ita seruetur aliqua proportio inter negationem & priuationem. Secundo respondetur negando assumptum. Nam ex illis duabus propositionibus, ea quæ est de prædicato negatiue est vera, etiam si subiectum non existat, præsertim si (vt Dialectici dicunt) illa negatio non infinitanter, sed negatè sumatur. Quod necesse est, vt oppositio sit pure negatiua: alioqui ex parte includetur aliqua affirmatio, vt recte dicebatur in priori responsione, quæ

tunc

tunc videtur procedere, quando negatio illa sumitur infinitanter.

XV.
Privatio
veris solum
entibus
negatio et à
fictis con-
sumit.

Vnde etiam colligi potest alia differentia inter privationem & negationem puram, quia privatio non potest attribui nisi veris & realibus entibus, nam cum privatio dicatur carentiam formæ in subiecto, apto nato non potest nisi vero ac reali enti attribui, quia aptitudo ad formam non est nisi in ente reali. Imo nec attribui potest nisi rei existenti, quia cum supponatur aptitudinem ad formam, non convenit subiecto ex necessitate, sed contingenter, ut supra dicebamus (loquimur enim de privatione proprie & in rigore sumpta) prædicata autem accidentalia & contingencia non conveniunt rebus, nec eis possunt vere attribui, nisi in re existentibus. Quod quidem verum est secundum propositiones de inesse, homo enim non existens non potest vere dici esse cæcus: fetus vero erit, si fiat propositio modalis seu de possibili, vere enim dicitur posse esse cæcus, sed tunc non attribuitur illi privatio, sed capacitas privationis, quæ postiva & intrinseca est.

XVI.

At vero negatio non solum veris entibus: & existentibus, sed fictis etiam, & non existentibus attribui potest, non solum dividendo, sed etiam componendo & affirmando: hæc enim propositio in rigore sermonis vera est, chymæra est non ens, nam si est ens fictum, ergo est non ens, unde Arist. 4. Met. cap. 2. hæc locutionem veram esse dicit, non ens non esse ens, seu nihil: quod si ens non ens etiam est non homo, non equus & quodlibet aliud simile contentum sub non ente. Ratio autem esse potest, quia licet hæc habeant formam affirmationum, tamen in sensu & significatione æquivalent negationibus, ita ut licet illa negatio in ordine compositionis postponatur copulæ tamen in virtute & quoad sensum cadat in illam. Vel aliter dici potest illa copula absolui à tempore, quia eo modo quo subiectum concipitur ut ens fictum, prædicatum est de intrinseca ratione subiecti, & ideo potest propositio illa non solum vera esse, sed etiam necessaria. Atque hæc responsio ac differentia sic declarata mihi non displicet: solum adverte quod dictum est de privationibus, intelligendum esse de veris & realibus privationibus, nam possunt esse etiam aliquæ privationes imaginariæ & constructæ in fictis entibus, ut si quis Chymæram cæcam fingat aut imaginarium spatium concipiat tenebrosum, vel quid simile: huiusmodi enim privatio attribui poterit enti ficto in ordine ad copulam abstractentem, seu ampliantem tale esse fictum. Et eodem modo possunt quibusdam entibus fictis attribui negationes aliorum, & vni negationi alia negatio: sic enim concipitur chymæra non esse hyrcoceruus, & spatium imaginarium non esse quid successivum.

XVII.

Privatio
inter prin-
cipia realis
mutacionis
numere in
negatio.

Alia differentia assignari potest inter privationem & negationem, quod privatio numeratur inter principia realis mutationis seu generationis, negatio vero ut sic non potest inducere huiusmodi rationem principii. Prior pars nota est ex Arist. in 1. Phys. & 11. Met. vbi privationem ponit inter principia rei materialis. Posterior autem pars probatur, quia non ex qualibet negatione potest fieri naturalis mutatio. Et ratio utriusque partis est, quia mutatio fieri non potest nisi in subiecto capaci, & ideo carentia, quæ in illo supponitur, oportet ut habeat rationem privationis, cum sit negatio in subiecto apto nato: ergo quæ fuerit pura negatio, & non inducit rationem privationis, non potest esse principium mutationis: non est autem hoc loco à nobis explicandum quomodo privatio induat rationem principii: id enim proprie spectat ad 1. librum Phys. & pro huius materie oportunitate tactum sufficienter est supra d. sp. 12. sect. 1. Est enim principium non proprie influens, sed terminus per se necessarius, à quo fit mutatio. Hinc autem recte confirmatur quod supra cum Caietano & aliis diximus, privationem secundum se spectatam,

licet non sit ens reale, non esse quid constructum per rationem, sed talem carentiam quæ suo modo in rebus ipsis reperitur: nam seclusa omni rationis fictione potest naturalis mutatio habere sua principia necessaria, quorum vnum est privatio.

Dices: Etiam negatio hoc modo secundum se sumpta convenit rebus absque fictione intellectus, scilicet remouendo, ut superius etiam diximus. Respondetur negationem non propter defectum huius conditionis non posse esse principium mutationis naturalis, sed quia ex se non requirit subiectum capax oppositæ formæ, quod necessarium est ad naturalem mutationem. Vnde dici ulterius potest, quod licet sola negatio non possit esse sufficiens principium mutationis, aliqua tamen negatio possit esse in suo genere, & in ratione termini à quo, sufficiens principium alicuius actionis seu productionis. Sic enim dicitur creatio fieri ex nihilo, sicut generatio ex privatione: nihil autem meram negationem dicit. Adde tamen potest rationem principii non tam proprie attribui ipsi nihilo respectu creationis, sicut privationi respectu generationis, quia privatio saltem ex parte subiecti connotat vel includit aliquid rei positivæ, quod videtur necessarium ad propriam rationem principii. Sed de hoc aliis.

A privatione ad habitum an sit regressus.

Occurrebat vero statim hoc loco explicandum commune illud axioma, *A privatione ad habitum non est regressus*, quod sumptum est ex Aristotele secundo de genera. & 8. Metaph. c. 5. vbi breuiter declarauimus, illud esse verum respectu eiusdem numero formæ, non vero respectu eiusdem in specie, nisi quoad immediatum regressum, idque non omnibus formis, sed in quibusdam, quæ natura sua certum ordinem inter se determinant. Ibi autem locuti fuimus cum Aristotele de forma quæ per propriam actionem seu generationem induci potest, & de privatione illi opposita: sunt autem quædam formæ accidentales, quæ ex necessitate naturali dimittantur ab aliquo intrinseco principio, & aliter fieri non possunt: & in his si contingat privationem fieri, non potest naturaliter fieri regressus ad habitum, neque eundem numero, neque in specie. Et huiusmodi videtur esse cæcitas aut surditas, quæ propterea naturaliter tolli non possunt quia nullum est in natura intrinsecum principium, quod possit organum talis facultatis ad eam dispositionem restituere, ob cuius defectum etiam ipsa facultatem amisit. Sed hæc iam excedunt tractationem entium rationis, de quibus in hac disputatione agimus, & ideo hæc sufficiat dixisse de privatione & negatione sub priori consideratione.

Comparantur privatio, & negatio ut entia rationis sunt.

Secundo modo agere possumus de aliis formaliter quatenus entia rationis sunt, & sic etiam conveniunt in his omnibus, quæ communia sunt entium rationis ut sic, vel entium rationis absoluto (ut sic dicam) id est, ut cum distinguitur ab ente rationis, quod est relatio: quod satis patet ex dictis in superioribus sectionibus. Vnde utriusque commune esse videtur, ut fingatur aut cogitetur per modum cuiusdam qualitatis sufficientis subiectum quod denominat, quamquam non æqualiter seu eodem modo. Nam de privatione videtur id in vniuersum verum, ut v. g. cæcitas apprehenditur tanquam dispositio quedam talis organi, & tenebræ ut dispositio aeris. Quidquid enim apprehenditur per modum positivi entis, oportet ut concipiatur per analogiam vel proportionem ad ens alicuius prædicamenti realis: apprehensio autem privationis respectu rei quam denominat, cum

nullo alio genere habet tantam analogiam, quantum qualitas e.

Dices id esse verum, quando forma cui opponitur priuatio, est qualitas, secus vero est, si sit res alterius prædicamenti. Respondeo negando assumptum. Quod ostendo breuiter discurrendo per alia prædicamenta. Priuatio enim formæ substantialis non apprehenditur in materia ad modum substantialis formæ, sed per modum dispositionis accidentalis, quæ potest inesse & abesse, & ita etiam illa qualitas imitatur. Quantitas vero non est naturaliter separabilis, & ideo non datur naturaliter priuatio quantitatis: si tamen ponamus de potentia absoluta materialem substantiam priuatam quantitate, nõ apprehendemus illam priuationem per modum quantitatis, sed potius per modum cuiusdam immaterialis & simplicis dispositionis. Et ratio differentie inter quantitatem & qualitatem esse videtur, quia quantitas nunquam habet aliam quantitatem sibi contrariam, & ideo carentia quantitatis non apprehenditur per modum quantitatis oppositæ, sed vt dispositio quædam alterius rationis, & vt habens effectum formalem longe alterius rationis à toto genere quantitatis. At vero vna qualitas habere potest aliam sibi contrariam, & inde fit, vt quando qualitas non habet contrariam, priuatio eius apprehendi possit per modum qualitatis oppositæ, & vt habeas effectum formalem oppositum effectui contrariae qualitatis, non tamen extra latitudinem seu proportionem totius generis qualitatis. Et eadem fere ratione diebamus supra, priuationem relationis vt sic non concipi per modum relationis, quia per talem priuationem destruitur proportio & similitudo ad veram relationem, quia negatur ordo ad aliud. Non nego tamen cum priuatione vnius relationis intelligi posse aliam positue oppositam vel diuersam, inter dum realem, interdum rationis, vt dicitur quis priuatur relatione similitudinis potest oriri relatio realis dissimilitudinis, & in eo qui priuatur relatione filiationis per mortem patris, concipi potest relatio rationis generans quod iam præterit, sed non est conceptio priuationis, vt sic, sed alterius formæ.

XXII.

Idem facile intelligi potest in vltimis prædicamentis: quatenus in eis aliquis modus priuationis inueniri potest. Nam in actione vt sic non videtur esse proprie priuatio, eo quod actio non respiciat agens vt subiectum sed vt principium, & ideo carentia actionis respectu agentis non est proprie negatio in subiecto apto, nato, & ideo non est proprie priuatio: tamen qualiscunq; negatio vt priuatio sit, non concipitur ad modum actionis, quia non concipitur vt fluens ab agente. Et similiter passio (& id est de mutatione & motu) quæuis respectu illius datur proprie priuatio, tamen non concipitur, per modum passionis, quia non concipitur vt aliquid in fieri, sed in factu esse ac quieto, atque ita quies, quæ est priuatio motus, non apprehenditur per modum passionis, sed quali dispositionis, cuiusdam quiete permanentis. In duratione vero nunquam intercedit propria ac pura priuatio, quia non potest omnino tolli duratio, nisi destruat subiectum eius. Neq; Vbi (vt opinor) tollitur per priuationem puram, sed per oppositum Vbi, & eadẽ ratio est de situ in rebus, quæ sunt capaces illius, & ideo in his prædicamentis non confinguntur huiusmodi priuationes quæ sunt entia rationis, & si aliquo modo concipiuntur positue est solum concipiendo aliquas relationes, vt absentiam vel distantiam loci aut temporis. Deniq; respectu habitus concipitur quædam priuatio quia homo non est proprie subiectum vestis, & comodo quo habere potest rationem priuationis non concipitur ad instar habitus, quia nec concipitur per modum adiacentis, sed quali in hærentis potius, nec effectus eius concipitur vt proportionem habens cum effecti

habitus sed potius vt omnino extra totam latitudinem eius: itaque recte dictum videtur, priuationem in vniuersum, si vera & propria sit apprehendi seu cogitari per modum qualitatis.

At vero in negatione nõ videtur ea generalis regula in vniuersum vera, sed distinctione opus est, nõ aut negatio concipitur vt affectio alicuius subiecti, quod caret tali natura vel forma, & tunc eadem fere videtur ratio de negatione, quæ de priuatione, & facile applicari possunt omnia dicta. Habet tamen vterius negatio vt apprehendi possit extra omne subiectum, quod tamen priuationi repugnat, cum intrinsece dicat negationem in subiecto apto nato: & huiusmodi negatio non semper apprehenditur per modum qualitatis, sed etiam ad instar aliorum prædicamentorum. Diximus enim supra, entia impossibilia quæ ad modum substantiarum finguntur, sub negatione comprehendi. Item spatium imaginariũ, quod per modum dimensionum concipimus, reuera non est propria priuatio, sed negatio quædam, quia nullum subiectum aut capacitas realis illi supponitur: pertinet ergo etiam ad negationem. Et idẽ est de tempore seu successione imaginaria, quæ extra omne subiectum fingitur.

XXIII.

Negatio cum quo-
vero genera-
entis habe-
at propor-
tionem.

Ex quo vterius colligere licet discrimen inter negationem & priuationem, nam priuatio semper concipitur vt quid adherens vel adiunctum alicui subiecto, vt explicatũ est: negatio vero non semper, nam ipsum nihil est quædam negatio, quæ nulli rei adherere intelligitur, & idem constat ex aliis exemplis supra adductis.

XXIV.

Priuatio
semper con-
cipitur vt
inexistens,
secus nega-
tio.

Vnde etiam coniectare possumus, quando inter hæc duo membra sit nostro concipiendi modo essentialis diuersitas, quando vero tantũ accidentaliter seu materialiter. Negatio enim, quæ concipitur quasi per se, & extra subiectum ex ratione sua, formaliter differt à priuatione, & consequenter etiam ab illa negatione quæ ex se concipitur vt adherens alicui, & illud denominans, quia apprehenduntur sub diuersis rationibus entis, quales sunt esse per modum existentis per se aut in se, vel in alio. At vero priuatio & negatio illa quæ per modum existentis in alio concipitur, non necessario differunt essentialiter, sed iuxta diuersitatem formarum quibus opponuntur: quomodo etiam negationes inter se & priuationes inter se distinguuntur, vt notauit D. Th. 1.2. q. 17. art. 6. ad 1. Quamquã enim hoc præcipue verũ sit de negationibus & priuationibus, fundamentaliter, tamen inde etiam verum habet formaliter in his quatenus entia rationis sunt: cæcitas enim & surditas etiam quatenus apprehenduntur per modum entium, vt diuersa apprehenduntur: & idem est proportionaliter in negationibus inter se collatis. Vnde à fortiori, si priuatio & negatio opponantur formis essentialiter diuersis, etiam ipsæ in suo ordine habebunt similem vel proportionalem diuersitatem, non quia priuatio & negatio sunt, sed quia talium formarum sunt.

XXV.

Inter nega-
tionem &
priuationem quan-
ta diuersitas.

Quando vero priuatio & negatio sunt eiusdem formæ coparatione diuersorum subiectorum, vt negatio visus respectu hominis & Angeli, tunc quidem in ratione entis rationis non videntur essentialiter differre, sed tantum denominatione aut relatione sumpta, ex ordine ad diuersa subiecta. Patet, quia in formis realibus & posituius comparatio ad diuersa subiecta nõ causat diuersitatem essentialem in forma sed solum diuersas denominationes aut relationes, si alioqui entitas formæ secundum se considerata, habet idem principium constitutum, vt albedo in niue, & in coruo eiusdem speciei erit, etiã si in illa sit connaturalis proprietates, in hoc vero violẽta & præternaturalis, si ei inestet: & idẽ motus deorsum, terræ est naturalis, aëri violentus, & tamen non propterea in genere entis in specie differunt. Ita ergo carentia visus in se eiusdem rationis est, quia idẽ habet semper principium specificans, & sub eadem ratione en-

XXVI.

tis ap-

XXI.
Obiectum
respondet
tunc.

X.

tis apprehenditur, quamuis comparata ad Angelum ob eius incapacitatem retineat solam rationem negationis, comparata ad hominem denominatur privatio. Et ideo sub ratione maiorem differant, quia illa carentia homini est maius, non Angelo: & similiter potest denominari violentia homini, Angelo vero contrarietas. Hoc autem intelligendum est de carentia illa secundum se considerata, nam si de illa loquamur veluti in sensu composito, ut denominata a privatio, aut pura negatio, si includit diversos respectus rationi ad diversa subiecta, qui sunt essentialis formis denominatis ut sunt sub talibus denominationibus.

XXVII.

Denique (ut supra dicebam) hic loquimur de negatione prout concipitur per modum incomplexæ formæ, nam si de complexis negationibus sit sermo, sic potest intelligi diversitas essentia inter carentiam respectu diversorum subiectorum, ad quæ ut negatio vel privatio comparantur. Hæc enim negatio Angelus non habet visum, ut hæc affirmatio Angelus est non videns longe diversa sunt ab his, homo est cæcus, aut cæter visum, nam illæ sunt necessariæ proportionales, hæc vero contingentes: unde essentia eam diversitatem habent. Neque id mirum est, quia respectu complexionis ipsa extrema intrinsece comparantur tanquam illam componentia, & ideo variato altero extremo variatur compositio & habitudo complexionis, secus vero est in ipsa simplici forma secundum se spectata, illa enim intrinsece non includit hoc vel illud subiectum, sed habitudinem ad subiectum quasi adæquatam.

SECTIO VI.

Quid ad relationem rationis necessarium sit, & quos modis fingi aut excogitari possit.

I.
Descriptio
relationis
rationis.

Quia relatio rationis ab absolutis omnibus distinguatur per communem, vel quasi communem rationem relationis, à relationibus autem realibus, ex eo quod vera & realis relatio non est, in genere definitur potest per negationem realis respectus, ita ut relatio rationis sit omnis relatio quæ realis non est. Quia vero illa negatio non potest intelligi coniuncta cum eo quod relatio dicitur per modum positivum, nisi media fictione aut cogitatione intellectus, ideo relatio rationis in communi positivè definitur potest, esse relationem quæ intellectus fingit per modum formæ ordinatæ ad illud, seu referentis unum ad aliud, quod in re ipsa ordinatum aut relatum non est.

Quæ sint ad relationem rationis necessaria.

II.

Quocirca cum relatio rationis deficiat à veritate relationis realis & sit quædam umbra illius, duo videntur ad illam requiri: unum est, ut in ea non concurrant omnia, quæ solent esse necessaria ad relationem realem, qualia sunt subiectum capax, fundamentum reale cum debita ratione fundandi, & realis terminus actu existens cum sufficienti fundamenti reali seu ex natura rei, de quibus superius latè dictum est. Hæc ergo omnia simul sumpta non possunt communia esse ad relationem rationis alioqui in nullo posset distinguere talis relatio, à relatione reali. Aliud est, ut aliquid eorum, quæ ad relationem realem concurrunt, fundet aliquo modo saltem remote relationem rationis, vel potius cogitationem & modum concipiendi quo relatio rationis confingitur, supplente ipso intellectu id quod in re deest ad verum respectum. Dico autem necessarium esse aliquid in rebus quod saltem remote fundet, vel occasionè præbeat huic relationi, quia ut sæpe dixi, agimus de entibus rationis, quæ aliquo modo conse-

runt ad cognitionem entium realium, quæ semper habent in re aliquod fundamentum. Si autem velimus omnes omnino relationes rationis comprehendere, addere possumus relationem rationis esse cui deest, aliqua conditio necessaria ad relationem realem, vel cui desunt omnes, ab intellectu autem fingitur vel cogitur aliquid illis proportionale.

Prima divisio relationis rationis.

Hæc ergo dici potest prima divisio relationis rationis in eam quæ omnino est conficta per intellectum absque ullo fundamento ex parte rei, & in eam quæ in re habet aliquod fundamentum, licet non sufficiens nomine autem fundamenti nunc intelligo omnes condiciones ad relationem realem necessarias. In priori membro continentur omnes relationes rationis quæ inter alia entia rationis cogitantur, præsertim si talia entia rationis sint mere conficta, ut est relatio similitudinis inter duas Chymæras, vel dissimilitudinis inter Chymeram & Hircocerum, & similes. Huc etiam pertinere possunt relationes rationis inter duas privationes, quo modo unus locus tenebrosus dicitur similis alteri, & in spatio imaginario concipitur relatio distantie, & in successione imaginaria relatio prioris & posterioris. Quanquam hæc relationes fundatæ in privationibus vel negationibus rerum aliquod maius in rebus ipsis habeant fundamentum saltem remotum. Tertio possunt ad hoc membrum reduci relationes rationis inter entia realia possibilis, non tamen existentia, ut est relatio antecessoris Adami ad Antichristum, & similes, quæ maius habent in rebus fundamentum, quia extrema earum non sunt omnino entia rationis, quævis ut apprehenduntur ut extrema vel subiecta relationum sint entia rationis. Unde in his tribus ordinibus relationum quos sub illo primo membro numeramus, continetur quædam subdivisio illius membri, & sub illis ordinibus excogitari facile possunt fere omnes modi relationum realem per quandam analogiam vel proportionem.

Secunda divisio relationum.

At vero relationis rationes quæ in rebus existentibus habent aliquod fundamentum, subdividuntur veterius possunt ex diversitate fundamentorum, vel è contrario ex varietate defectuum earum conditionum quæ ad relationem realem requiruntur. Unde sub hoc membro primo constitui possunt relationes illæ, quæ tribuuntur rei existentis respectu termini non existentis, siue illud sit ens possibile, siue fictum, ut relatio prioritatis Petri existentis ad Antichristum futurum, vel diversitatis Petri existentis à Chymæra. Et pari ratione ad hunc ordinem spectat relatio rationis correspondens in alio extremo non entis ad ens, seu entis rationis ad ens reale. In his enim deest conditio necessaria ad relationem realem ex parte termini: scilicet, ut sit realis, & realiter existens. Et in hoc ipso ordine subdividuntur cum proportionem tres illi modi relationum, qui fundantur vel in vnitare, vel in actione, vel in ratione mensuræ: omnes enim illæ sunt relationes rationis, quando alterum extremum non est reale & existens.

Secundo constituantur sub illo membro relationes, quæ concipiuntur inter extrema, quæ sunt reale quid, tamen in re non habent distinctionem realem, vel actualem ex natura rei, sed rationis tantum, nam hic est defectus alterius conditionis requisitæ ad relationem realem. Et iuxta diversam distinctionem rationis inter extrema huius relationis erit etiam diversitas inter huiusmodi relationes. Interdum enim est tantum distinctio rationis ratiocinantis, ut est in

rela-

relatione identitatis eiusdem ad se ipsum: aliquando vero est distinctio rationis ratiocinata, quæ in re est fundamentalis seu virtualis, vt est relatio distinctio- nis inter attributa diuina, & sic de aliis. In huiusmo- di autem relationibus cum prædicto defectu distin- ctionis, in re ipsa supponitur aliquid fundamentum vnitas vel distinctio in effectibus, aut actibus, vel in aliqua re simili, ex qua intellectus sumat occa- sionem excogitandi similes relationes, vt ex addu- ctis exemplis facile constat. Vnde ad hoc etiam ge- nus relationis rationis reduci possunt illæ, quæ licet versentur inter res distinctas, non tamen cum suffi- cienti distinctione fundamenti, quia nimirum est v- num & eide in vtroque extremo, vt est relatio simi- litudinis vel æqualitatis inter diuinas personas, de quo supra dictum est.

VI.

Tertio constituuntur in hoc ordine illæ relationes rationis, quæ licet versentur inter res distinctas, & alioqui capaces relationum realium prædicamenta- lium, ex defectu tamen intrinseci fundamenti sunt rationis, vel in vtroque, vel in altero extremo, quæ possunt esse duo membra huiusmet generis. Vnde ad hoc genus spectant in primis relationes omnes quæ in vtroque extremo fundantur tantum in denomina- tione extrinseca, vt est relatio signi ad placitum, quæ tam in signo, quàm in signato est relatio rationis, siue tale signum sit vox, vt nomen, aut verbum, siue sit res vt sacramentum. Cum enim hæc impositio ad si- gnificandum, nihil rei ponat in signo nisi denomina- tionem extrinsecam, neque etiam in signato, non potest fundare relationem realem, vt omnes docent. Deinde eiusdem sunt modi relationes domini & ser- ui inter homines, nam illæ non fundantur nisi in qua- dam extrinseca denominatione sumpta à voluta e: & similes sunt alia multa, vt omnes illæ quæ oriuntur ex contractibus & voluntatibus humanis, vt inter maritum & vxorem in ratione coniugum, inter euentem & vendentem ex voluntate contrahendi, & sic de aliis.

VII.

Rursus ad aliud membrum huius generis perti- nent omnes relationes non mutæ, quatenus in vno extremo rationis sunt, vt sunt relatio visæ ad videntem, aut visibilis ad visum, aut scibilis ad scientiam, &c. de quibus satis dictum est in Disputat. 47. Et huc etiam reuocari possunt omnes relationes Dei ad crea- turas existentes, nam etiam illæ possent dici fundari in denominatione extrinseca, quia in ipso Deo secun- dum se non est capacitas, atque adeo nec fundamen- tum ad tales relationes.

VIII.

Quarto & vltimo possumus aliud membrum cõ- stituere earum relationum, in quibus multi ex præ- dictis defectibus ex necessitate ad relationem realem cõcurrunt, cum aliquo fundamento remoto ex parte rei, & proximo in aliqua denominatione extrinseca, & huiusmodi videntur esse relationes rationis quæ intentiones Logicales appellantur, vt sunt relatio- nes generis, speciei, prædicati, subiecti, & similes. Quæ quidem relationes interdum tribuuntur voci- bus, quoniam prædicationes & definitiones mediis, vocibus sunt; interdum autem rebus, quia illæ sunt quæ obiectiue cognoscuntur, subiiciuntur, & præ- dicantur: & hæc proprie vocantur intentiones Logi- cales, nam priores vel potius pertinent ad Gramma- ticam, vel Rethoricam, vel secundario tribuuntur vo- cibus vt instrumentis, quibus conceptus manifesta- mus & de rebus loquimur. In his ergo relationib. li- cet interdum extrema sint realia, sæpe tamen deficit distinctio sufficiens, vt inter animal & rationale qua- renus comparantur vt genus & differentia interdum etiam non est sufficiens vnitas & existentia in altero extremo vt sic relatio, vt est in re vniuersali vt sic re-

spectu singularium, nam quatenus vniuersalis est, ne- que existit, neque habet in re talem vnitatem, Deni- que nunquam est in ipsis rebus sufficiens fundamen- tum relationis huiusmodi, quia proxime fundantur in aliqua denominatione extrinseca proueniente ab actu intellectus.

De secundis intentionibus.

IX.

Vnde iuxta triplicem operationem intellectus triplex etiam est ordo talium relationum, nam ex prima operatione consurgunt relationes generis speciei, definitionis, definiti, &c. ex secunda operatio- ne relatio prædicati subiecti copulæ, propositionis: ex tertia relatio antecedentis, consequentis, medi- & extrematis, &c. Hæc namque relationes non conue- niunt rebus secundum se, sed vt denominantis ab ali- qua operatione intellectus: & ideo semper rationis sunt & non reales, etiam si contingat interdum ver- sari inter res existentes & distinctas. Non tamen sunt hæc relationes gratis confictæ, sed sumpto aliquo fundamento ex re, qualis est aut realis conuenientia in qua fundatur abstractio vniuersalis, quæ etiã va- riatur in genus, speciem, &c. ex eo quod conuenien- tia maior est vel minor, vel realis identitas aut vnio vnus cum alio in qua fundatur affirmatio vnus de alio, vel realis emanatio vnus ab alio, aut concomi- tantia, vel aliquid simile, in qua fit datur illatio à pri- ori vel à posteriori.

Triplicem intellectus operationem triplex sequitur relatio rationis.

X.

Atque hanc causam solent hæc vltimæ relatio- nes rationis peculiariter appellari secundæ intentio- nes, quasi resultant ex secunda intentione seu at- tentione vel consideratione intellectus, quo nomi- ne proprie vocatur intellectus reflexiuus, quia suppo- nit aliam circa quam versatur. Quamquam vero om- nia intra rationis, vt supra diximus, dici possint ali- quo modo fundari in operatione intellectus, ex qua consurgunt, quæ operatio semper supponit alium conceptum entis realis, ad cuius instar, vel cuius occa- sione entis rationis concipitur: proprie tamen illa ope- ratio est reflexa, & (vt ita dicam) est per se secunda, quæ cadit in aliam cognitionem, vel in obiectum pro- ut denominatum à priori cognitione, & inde parti- cipans aliquas proprietates. Quia ergo illæ relationes Logicales semper fundantur in huiusmodi cognitio- ne reflexa, ideo peculiariter dicuntur secundæ inte- tionibus, seu secundæ notionibus obiectiue, quia secun- dæ notioni, seu intentioni formali obiciuntur. Vnde Et per Antonomasiam solent hæc relationes ratio- nis vocari res secundæ intentionis, non quia omnis res cognita per intellectum reflexam sit ens ratio- nis: constat enim ipsam intellectum realem posse reflexe cognosci, sed quia suum esse habet tantum obiectiue in secunda, seu reflexiua cognitione intel- lectus.

Relationes generis, speciei & similes cur nomen secundæ intentionis vltimæ.

XI.

Hinc vero vltimus nascitur, vt possit intellectus supra ipsammet secundas intentiones iterum reflecti, & conuenientias, vel differentias, inter ipsas confide- rare, & eas definire, vel ex eis discernere, atque ita in- ter similes relationes fundare, vt ex genere & specie abstrahit relationem vniuersalis, & illud denominat genus, & sic de aliis, & tunc iam illæ relationes non tantum sunt rationis ob alios defectus, sed quia non versantur proxime inter res reales, vel existentes, & ideo cum dicuntur hæc relationes fundari aliquo mo- do in rebus, intelligendum est de primis relationi- bus huius ordinis. Plura vero de his relationibus di- cere ad particulares scientias spectat, quia hæc relatio- nes in infinitum sepe multiplicari possunt per fictio- nes vel reflexiones intellectus, ideoque tam de illis de rota hæc doctrina hæc dixisse sufficiat, quæ in Dei gloriosi laudem cedant.

F I N I S.

Tom. II. Metaph.

Kkk

INDEX